

“Pappa, kom hjem”

En diskursanalyse av debatten om fedrekvoten

Charlotte Vartdal

Veileder

Jørn Cruickshank

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

*Pappa, kom hem för vi längtar efter dig
Kom innan sommarn är slut, lilla Pappa
Åskan har gått, och om kvällen blir det mörkt
Stjärnorna syns nu på himlen igen*

Evert Taube

Forord

Først og fremst, takk til min veileder Jørn Cruickshank for god hjelp. Det har vært en spennende tid, med en veldig bratt læringskurve om diskurs og diskursteori. Takk for at du ville dele din kunnskap med meg!

Tusen takk til PULS ved Gunnar Horn som har lånt meg kontor plass denne høsten. Det har vært veldig trivelig å ha dere i kontorene rundt meg.

Til Øystein Sæbø. Tusen takk for uvurderlige og konstruktive tilbakemeldinger i skriveprosessen, både i bachelor- og masteroppgavetiden.

Tusen takk, kjære Stein Erik for at du har tatt deg av hus og barn denne høsten. Jeg antar at du av og til har følt deg som alenefar til de to små guttene våre. Uten deg ville denne masteroppgaven aldri blitt til!

Gratulerer så masse med treårsdagen din 3. desember, Tobias. Jeg lover at du skal få en gul containerkran!

Charlotte Vartdal

Kristiansand, desember 2014

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om de sentrale diskursene i debatten om fedrekvoten. I arbeidet med oppgaven har jeg fått innblikk i hvilke kollektive oppfatninger som finnes i debatten, hvordan konflikten mellom disse arter seg og hvordan noen perspektiver ikke er like sentrale. Datamaterialet mitt består av tekster publisert i media de siste årene. Utvalget består av både kronikker, debattinnlegg og intervjuer. Masteroppgaven har et sosialkonstruktivistisk utgangspunkt som bidrar til en kritisk innstilling til hvordan samfunnet er etablert, hvordan det kunne vært annerledes og til de fenomenene man ofte tar for gitt i omgivelsene. Jeg benytter forskerparet Laclau og Mouffes *diskursteori* med dens tilhørende analytiske begrepsapparat, for å lettere oppdage de sentrale diskursene og for å beskrive de konflikter som oppstår mellom diskursene.

Hvilke diskurser er sentrale i debatten om fedrekvoten? Det er to diskurser i debatten som jeg oppfatter som de mest sentrale; en moderskapsdiskurs med fokus på kvinnen som den foretrukne omsorgsperson for barna og en diskurs om det likestilte foreldreskapet som legger vekt på hvordan foreldrene sammen skal kunne oppnå likhet i arbeids- og familieliv.

Hvordan er forholdet mellom diskursene i debatten? Her viser jeg til hvordan de to sentrale diskursene kjemper om å oppnå makt i debatten. Ved å låse fast betydningen av et ord hindres motstanderen i å tillegge ordet en annen mening, og den diskursen som tillegger ordet den meningen som anses som den gjengse oppfatning, *vinner* den diskursive kampen ved å oppnå diskursivt hegemoni. **Hvordan ekskluderes far i diskursene?** De to sentrale diskursene utelukker et farsperspektiv gjennom formuleringer som kun omhandler mor/kvinne, barn, eller foreldre/familie. Diskursene kjemper en kamp mellom seg og på den måten begrenser de hvilke temaer som kan bringes inn. Slik holdes far og farsperspektivet utenfor debatten. Oppgavens tittel er inspirert av NOU 1995:27. ”Pappa kom hjem”. Jeg avslutter dette sammendraget med et sitat fra denne rapporten:

At fedres rett til lønnet omsorgspermisjon gjøres betinget av morens opptjening fører til at en rekke fedre som er motivert for å ta seg av sitt nyfødte barn ikke har økonomisk mulighet til det. (...) det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret opprettholdes ved at faren har svært reduserte muligheter til å delta i omsorgsarbeidet. Dette er svært uheldig ut fra et likestillingshensyn og også sett i forhold til barnet (NOU 1995:27).

Innholdsfortegnelse

Forord.....	v
Sammendrag	vii
Innholdsfortegnelse	ix
Kapittel 1. Innledning	1
1.1 Problemstilling.....	1
1.1.1 Problemstillingens kontekst	2
1.2 Valg av tema	3
1.3 Oppgavens struktur	3
Kapittel 2. Velferdsstaten: Likestilling, familie og fedrekvote.....	5
2.1 Kort om likestillings- og familiepolitikken i Norge	5
2.2 Foreldrepermisjon og fedrekvote	6
2.2.1 Fordeling av foreldrepermisjonen	6
2.3 Fedrekvotens utvikling	7
2.3.1 Hvem bruker fedrekvoten?	8
2.4 Oppsummering	9
Kapittel 3. Diskursteori.....	11
3.1 Sosialkonstruktivismen	11
3.2 Et diskursanalytisk perspektiv	12
3.3 Ernesto Laclau og Chantal Mouffe.....	15
3.3.1 Diskursteoriens begreper	16
3.4 Oppsummering	18
Kapittel 4. Metodisk tilnærming	19
4.1 Sosialkonstruktivisme og kvalitativ metode	19
4.2 Datamaterialet	20
4.2.1 Utvalgsprosessen	20
4.2.2 Utvalgets styrker og svakheter	21
4.2.3 Oversikt over datamaterialet	23
4.3 Analytisk strategi.....	24
4.3.1 Min forforståelse	25
4.3.2 Etske utfordringer.....	25

Kapittel 5. Diskursene i debatten om fedrekvoten	27
5.1 Diskursen om moderskapet	27
5.1.1 Valgfrihet for mor	27
5.1.2. Biologiske prosesser mellom mor og barn	28
5.1.3 Ulik behandling	29
5.1.4 Økonomisk tilretteleggelse fra felleskapet for mor	30
5.1.5 Sammendrag av moderskapsdiskursen	31
5.2 Diskursen om det likestilte foreldreskapet.....	32
5.2.1 Sammen om like muligheter	32
5.2.2 Valgfrihet for foreldrene	34
5.2.3 Deltagelse i arbeidslivet	35
5.2.4 Sammendrag av diskursen om det likestilte foreldreskapet	36
Kapittel 6. Kampen mellom diskursene	37
6.1 Et likestillingsfokus i samfunnet	37
6.1.1 Å delta i arbeidslivet vs. økonomisk tilrettelegging fra fellesskapet til mor.....	38
6.1.2 For mye likestilling?.....	39
6.1.3 Valgfrihet for mor vs. like muligheter for mor og far	40
6.1.4 En hegemonisk intervensjon?.....	41
6.2 En ekskludert virkelighetsoppfattelse?	42
6.2.1 En selvstendig far	42
6.2.2 Å forsørge eller ta ansvar i omsorgen for barna, eller begge deler?	45
6.2.3 Privilegerte fedre	46
6.2.4 En mer nærværende far?	47
Kapittel 7. Avslutning	51
7.1 Mine funn	51
7.2 Avsluttende kommentar	52
Litteraturliste.....	53

Kapittel 1. Innledning

Som et virkemiddel for likestilling er fedrekvoten et forholdsvis nytt fenomen selv om vi i Norge har hatt kvoten i 21 år. Fedrekvoten har siden innføringen i 1993 vært kontroversiell, men det har likevel vært bred politisk enighet om at det er viktig for samfunnet å ha en fedrekvote for å øke barnets kontakt med far, fremme fars muligheter som omsorgsperson og for å bedre likestillingen mellom mor og far i både familie- og arbeidsliv (Brandth & Kvande, 2003, 2013; Kvande, 2014).

De siste årene har debatten rundt fedrekvoten endret seg, og de politiske partiene har beveget seg lengre fra hverandre i synet på kvoten. Da fedrekvoten økte med to uker i 2011 under Stoltenberg-regjeringen kokte debatten i media. Mange kritiserte både utvidelsen av kvoten og fedrekvoten generelt. Argumentene mot var at fedrekvoten er med på å ødelegge for barnets tilknytning til mor og at den vil kunne føre til vanskeligheter for mor å amme så lenge hun ønsker. Debatten om fedrekvoten dukker opp i media til stadighet, og det blir et særlig fokus når de politiske partiene diskuterer om fedrekvoten burde avvikles eller økes. Denne masteroppgaven skal handle om de sentrale diskursene i debatten om fedrekvoten.

1.1 Problemstilling

Diskurser er virkelighetsoppfatninger som samfunnet prøver å låse fast. Disse påvirker hva vi kan tenke, si og gjøre. Oppgavens hensikt er å belyse diskursene i debatten om fedrekvoten og se nærmere på hvordan disse formidles og skaper mening i den sosiale konteksten de er satt i med en diskursanalytisk innfallsvinkel. Underveis i arbeidet med denne oppgaven er følgende tre problemstillinger blitt utviklet:

- **Hvilke diskurser er sentrale i debatten om fedrekvoten?**
- **Hvordan er forholdet mellom diskursene i debatten?**
- **Hvordan ekskluderes far i diskursene?**

Første problemstilling er av deskriptiv karakter. Ved å besvare spørsmålet vil jeg få oversikt over hvilke diskurser som er sentrale i debatten om fedrekvoten. Jeg vil videre ta utgangspunkt i diskursene, se nærmere på hvordan kampen mellom dem arter seg i debatten og hvordan sentrale perspektiver blir ignorert. Slik kan jeg sette diskursene i sammenheng

med strukturer i samfunnet i tråd med Ernesto Laclau og Chantal Mouffes sosialkonstruktivistiske diskursteori. Laclau og Mouffe mener at oppbygningen i samfunnet kunne vært annerledes og at diskursene derfor kjemper en kamp om hvordan samfunnet *er* og hvordan det *kunne vært* (Jørgensen & Phillips, 2008; Bratberg, 2014). I denne sammenhengen antas det at individ og samfunn har gjensidig påvirkning gjennom diskurser. Dette er i tråd med Foucaults beskrivelse av diskurs som ulike måter å tale, skrive, tenke og handle på gjennom de bestemte sosiale og historiske føringer lagt til grunn i den tiden man er (Berger & Luckmann, [1966] 2000; Thorndal, 2004; Jørgensen & Phillips, 2008). Dette er årsaken til at diskursteorien er godt egnet for analyse av politiske debatter.

1.1.1 Problemstillingens kontekst

Fra juli 2013 ble fedrekvoten utvidet med ytterligere to uker. Under valgkampen i forbindelse med Stortingsvalget 2013 var fedrekvoten et sentralt tema. Høyre og Frp ønsket å fjerne kvoten hvis de kom i regjering. Dette sitatet fra valgkampen illustrerer hvordan Høyre forsvarte dette:

Etter 20 år mener vi at vi har gjort den kulturforandringen. Jeg tror ikke at norske menn kommer til å løpe tilbake igjen på jobben, å holde seg unna ungene sine. Jeg tror vi har fått den kulturforandringen, jeg tror den kommer til å være der. Derfor skal vi fjerne kvoten, men ikke pappas rettigheter til permisjon, de kommer til å ligge i regelverket like sterkt som de gjør i dag. Men de familiene som ikke klarer å få dette til, enten fordi pappa eller mamma har en jobb som gjør at det er vanskelig å ta ut det, det offentlige på en måte har bestemt er det foreldrene skal ta ut, da skal ikke barna tape. Barna taper i dag! Vi ser at det bare er 2/3 deler av pappene i Norge i snitt, kanskje mindre en det til og med som tar ut full pappaperm. Resten mister altså uker og det går på bekostning av barna.¹

Med ny regjering er ikke fedrekvoten fjernet, men den er blitt redusert med fire uker.

Argumentene for regjeringens reduksjon er som beskrevet ovenfor: at familiene må få velge selv, at likestillingen er kommet langt nok og at fedrekvoten nå er en så innarbeidet rettighet at det ikke vil utgjøre en endring av fars uttak. Statsminister Erna Solberg hevder at fars rett til og behov for tid med barna sine er nå så akseptert i samfunnet at vi ikke lenger trenger en fedrekvote som er lovpålagt. Far må selv være tydelig ovenfor arbeidsgiver om at permisjon

---

¹ VG tv, Erna Solberg i statsministerduell 03.09.13

er ønskelig og nødvendig, mener Solberg (Glomnes, 2013). Fedrekvoten er ment som et redskap for å bidra til at far utvikler en omsorgsfull og god relasjon til barna sine og som et incentiv for økt likestilling som nevnt ovenfor (Brandth & Kvande, 2003, 2013; Bungum, 2013). Mange mener derfor at en avvikling av fedrekvoten vil være et tilbakesteg for likestillingen i Norge. Dette fordi far ikke lenger har krav på permisjon i forhandlingene med arbeidsgiver og fordi mor, på grunn av tradisjon, ofte blir den som tar brorparten av foreldrepermisjonen (Brandth & Kvande, 2013). Dette kan føre med seg at den statistiske diskrimineringen i Norge øker, dersom arbeidsgivere velger menn fremfor kvinner i ansettelsessituasjoner fordi kvinnene er lengre borte fra arbeidet enn menn i forbindelse med fødsel (Birkelund & Petersen, 2010; NOU 2008:6).

Debatten om fedrekvoten vitner om politiske uenigheter i samfunnet. En analyse av diskurser i debatten vil gi kunnskap om hvordan politikk er avgjørende for hvordan mennesker tenker og handler slik det poengteres i dette sitatet: ”Politik er således ikke bare en overflade, der afspejler en dybereliggende social virkelighed, tværtimod er selve den sociale organisering et resultat af vedvarende politiske processer” (Jørgensen & Phillips, 2008:47).

1.2 Valg av tema

Jeg synes det er en spennende debatt som pågår rundt fedrekvoten, og jeg har gjennom hele masterprogrammet hatt et ønske om å skrive om fedre og fedrekvoten. Både fordi jeg synes det er et interessant samfunnsfenomen, og fordi jeg selv har blitt mor til to barn de siste tre årene. Jeg befinner meg altså nøyaktig i den livssituasjonen der likestillingspolitikk og statlige reguleringer angår meg og min families hverdag. I tillegg har pensumlitteraturen i mitt masterprogram handlet om velferdspolitik, ulike former for velferdsgoder, permisjonsordninger ved fødsel og likestilling mellom menn og kvinner i familie- og arbeidsliv. Det passer dermed fint med fedrekvoten som hovedtema for min masteroppgave.

1.3 Oppgavens struktur

I dette kapitlet har jeg gjort rede for oppgavens tema og årsak til valg av tema. Jeg presenterer mine tre problemstillinger og plasserer disse i en samfunnsmessig kontekst. Jeg beskriver også kort hvilken metode jeg benytter for å besvare mine problemstillinger.

Oppgavens andre kapittel har som hensikt å gi en oversikt over den norske velferdsmodellen og dens politiske virkemidler. Kapitlet viser til de lover og regler som ligger til grunn for

dagens foreldrepermisjon i Norge. Fedrekvotens historie og utvikling er hensiktsmessig å presentere for å tydeliggjøre hvordan debatten om fedrekvoten er kilde til diskusjon både i det politiske landskapet, så vel som over kjøkkenbordet hjemme.

Diskursteorien blir i kapittel tre presentert som oppgavens teoretiske bakteppe. Her redegjør jeg for Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori og deres oppfattelse av den diskursive virkeligheten. Diskursteorien er relevant for denne oppgaven på grunn av sitt fokus på endring som oppstår i meningsdannelser, i tillegg til at den tilbyr begreper for å synliggjøre endringene. Begrepene vil bli presentert i underkapittel 3.1.1. Videre vil jeg redegjøre for sosialkonstruktivismen, diskursbegrepet og det diskursanalytiske perspektivet i oppgaven.

Fjerde kapittel beskriver den metodiske tilnærmingen i oppgaven. Datamaterialet i denne undersøkelsen er tekster i media. I kapittelet redegjør jeg for utvalgsprosessen av materialet og utvalgets styrker og svakheter. Videre beskriver jeg kort mine egne erfaringer med fedre og fedrekvoten, før jeg avslutter med hvilke etiske utfordringer undersøkelsen har.

I oppgavens femte kapittel presenterer og beskriver jeg de sentrale diskursene i debatten om fedrekvoten som jeg finner i datamaterialet mitt. Her besvarer jeg oppgavens første problemstilling som er av deskriptiv karakter: **Hvilke diskurser er sentrale i debatten om fedrekvoten?**

I kapittel seks beskriver jeg hvordan diskursene forholder seg til hverandre i debatten om fedrekvoten og hvordan forholdet mellom dem har endret seg siden 70-tallet. Videre diskuterer jeg hvordan et farsperspektiv er lite synlig i debatten om fedrekvoten. Kapittelet har som hensikt å besvare problemstillingene: **Hvordan er forholdet mellom diskursene og Hvordan ekskluderes far i diskursene?**

I oppgavens siste kapittel oppsummerer jeg undersøkelsens hovedfunn og diskuterer de teoretiske og metodiske aspektene i oppgaven. Videre kommenterer jeg mine antagelser om betydningen av funnene og avslutter med noen tanker om videre forskning som kunne vært spennende ved en senere anledning.

Kapittel 2. Velferdsstaten: Likestilling, familie og fedrekvote

Utviklingen av velferdsstaten Norge satte for alvor i gang etter andre verdenskrig. Gjennom folketrygden, som ble etablert i 1967, skulle barn, syke og gamle sikres en økonomisk minstestandard. Ordningen var universell og var dermed uavhengig av tidligere ytelser og inntekt (NOU 2004:1). Både høyresiden og Arbeiderpartiet var enige om utvidelsen og utviklingen av velferdsstaten. De var også enige om at den skulle finansieres gjennom skatteinntekter. På slutten av 70-tallet mente derimot høyresiden at staten tok for mye plass i samfunnet og at velferdsstaten drev for mye styring på individnivå. For mye styring på individnivå er nettopp det argumentet som stadig oftere kritiseres i debatten om fedrekvoten. Jeg vil i dette kapitlet gi en kort presentasjon av Norges likestillings- og familiepolitikk. Jeg viser til dagens lover og regler for foreldrepermisjon, kvoter og rettigheter for å vise hvordan de diskurser som oppstår i politikken er med på forme samfunnet. Dette kapitlet har som hensikt å posisjonere denne oppgaven i en samfunnsmessig kontekst og vise hvordan fedrekvoten er et politisk virkemiddel for økt likestilling i arbeids- og familieliv.

2.1 Kort om likestillings- og familiepolitikken i Norge

Tidlig på 70-tallet begynte de nordiske landene å legge til rette for at kvinnen skulle ut i lønnet arbeid utenfor hjemmet. Med adskilte skatter for mann og kone, mulighet for barnehageplass til de minste barna og med gode permisjonsordninger ved fødsel ønsket staten å øke deltagelsen til kvinnen i arbeidslivet (NOU 2007:6; Lewis, Campbell & Huerta, 2008; Korpi, 2010). Før dette var det sjelden snakk om noe annet enn at mor skulle være hjemme med barna og at far hadde ansvaret for familiens økonomi gjennom arbeid utenfor hjemmet. Denne såkalte kjernefamilien vokste frem under industrialiseringen, da det lønnede arbeidet til mannen ble tatt ut av husholdningen (jordbruk) med fremveksten av et mer moderne samfunn gjennom industrialiseringen på 1700- og 1800-tallet (Pfau-Effinger, 2004; Korpi, 2010; Lorentzen, 2012). Før industrialiseringen antas det at far og mor var likere stilt i familien enn etter industrialiseringen. Dette forklares med at arbeidsoppgavene som kvinnen og mannen fordelte mellom seg ble sett på som like viktige for den økonomiske forsørgelsen i familien (Skrede & Wiik, 2012; Magnussen, 2012) og at fars fysiske nærvær i familien og i samvær med barna var utbredt (Lorentzen, 2012).

Siden slutten av 90-tallet har Norge, i likhet med EU, hatt som mål å få flere kvinner ut i lønnet arbeid. På tvers av landegrenser enes det om at skillet mellom lønnet arbeid, omsorg for barn og ulønnet arbeid i hjemmet er en stor del av arbeidet mot et mer likestilt samfunn.

Tanken er at dersom det legges til rette for at kvinner kan delta i arbeidslivet i like stor grad som menn, vil den økonomiske situasjonen kunne bedres og likestillingen mellom kjønnene vil øke. Dette er noen av årsakene til fedrekvotens innføring i 1993 (NOU 1995:27). Jeg vil i det videre redegjøre for foreldrepermisjonens og fedrekvotens regelverk og vise hvordan fedrekvoten har utviklet seg.

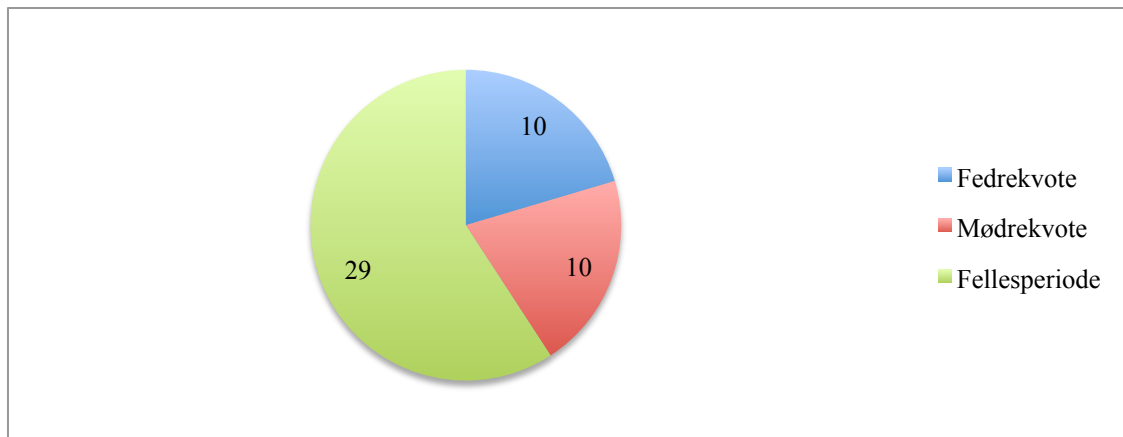
2.2 Foreldrepermisjon og fedrekvote

Er man yrkesaktiv og har vært i lønnet arbeid i minst seks av de siste ti månedene har man i Norge rett på lønnet permisjon ved fødsel. Sykemelding, mottatt foreldre- eller svangerskapsenger, omsorgspenger, pleie- og opplæringspenger, dagpenger eller arbeidsavklaringspenger i månedene før fødsel regnes som arbeid, og gir i likhet med lønnet arbeid rett på lønnet permisjon. Denne kalles fødselspermisjon. Summen du mottar under foreldrepengeperioden tar utgangspunkt i den inntekten du har når du går ut i permisjon (NAV, 2014). Har du en årsinntekt under halvparten av grunnbeløpet (G) i folketrygden har du derimot ikke krav på fødselspermisjon. Maks utbetaling er seks ganger grunnbeløpet. Per 1. mai 2014 er grunnbeløpet i folketrygden kr 88 370. I dag er den samlede foreldrepermisjonstiden på 49 uker hvis familien velger 100 prosent lønnskompensasjon, eller 59 uker dersom familien velger 80 prosent lønnskompensasjon (Brandth & Kvande, 2013; NAV, 2014).

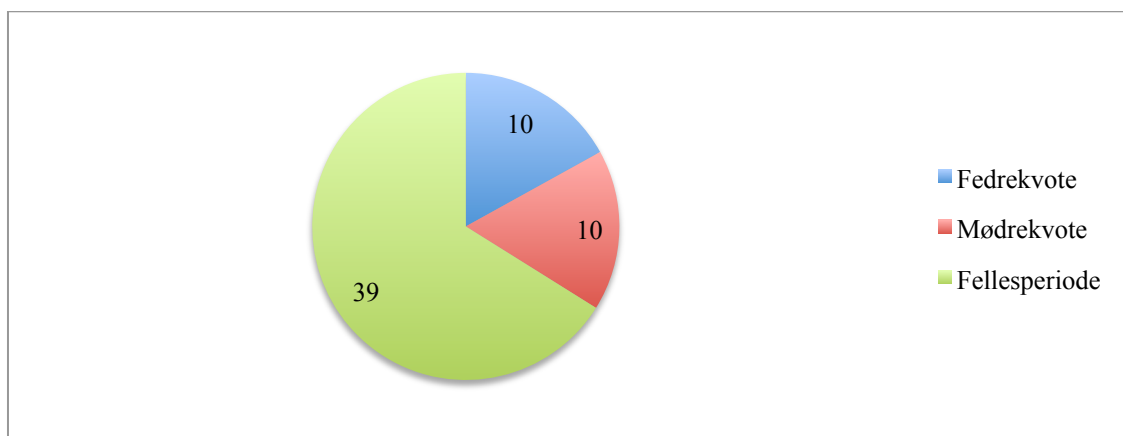
2.2.1 Fordeling av foreldrepermisjonen

Foreldrepermisjonen er delt i tre deler. En kvote til mor, en til far og en fellesperiode som foreldrene kan dele som de ønsker. I dag er mødrekvoten og fedrekvoten på ti uker hver, og fellesperioden er 29 uker med 100 prosent lønnskompensasjon og 39 uker med 80 prosent lønnskompensasjon. Mor og far må velge samme prosentsats. Tre uker før fødsel og seks uker etter fødsel er forbeholdt mor. De tre ukene før fødsel tas av fellesperioden, mens de seks ukene etter fødsel trekkes fra mors kvote. Far har i tillegg rett på to uker permisjon etter fødsel. Denne rettigheten er til for at far skal kunne bli kjent med barnet sitt de første ukene, i tillegg til at far skal være tilstede for mor dersom hun trenger hjelp etter graviditet og fødsel. Permisjonen trekkes ikke fra foreldrepermisjonsukene, men kommer altså i tillegg. Ukene er ikke medregnet i de norske reglene for permisjonsordninger, og de er derfor ulønnede uker for far. Noen arbeidsgivere utbetaler likevel lønn til de nybakte fedrene, men dette varierer (NAV, 2014).

Figur 1: Foreldrepermisjonens fordeling i uker - 100 prosentsats for utbetaling (NAV, 2014).

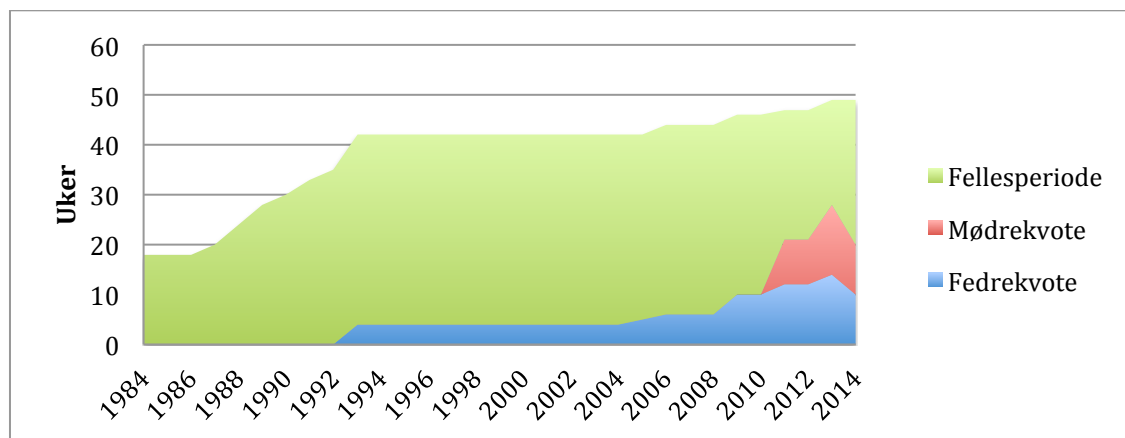

Figur 2: Foreldrepermisjonens fordeling i uker - 80 prosentsats for utbetaling (NAV, 2014).

2.3 Fedrekvotens utvikling

Som første land i verden innførte Brundtland III-regjeringen fedrekvote i Norge i 1993. Kvoten var på fire uker, den var forbeholdt far og kunne ikke overføres til mor. Det fantes unntak. Hensikten med fedrekvoten var å bidra til at far fikk mulighet til å være hjemme med barnet sitt og dermed bidra til en bedre relasjon mellom far og barn (NOU 1993:12). Kvoten skulle i tillegg bidra til økende grad av likestilling i arbeidslivet og i familielivet (NOU 1995:27; Brandth & Kvande, 2003, 2013). Det er verdt å nevne at dersom mor ikke har rett på lønnet foreldrepermisjon, mister far sin rett på fedrekvote. Far har likevel mulighet til å ta ut permisjonsuker fra fellesperioden, men ikke samtidig som mor er hjemme i permisjon. Fars mulighet for å ta ut deler av foreldrepermisjonen avhenger da av at mor er yrkesaktiv eller student (NAV, 2014). Disse retningslinjene er laget for å forhindre at begge foreldrene går hjemme med barnet samtidig, da det ofte ikke fører til et større omsorgsansvar hos far (Lammi-Taskula, 2006; Brandth & Kvande, 2003, 2013).

Etter innføringen av fedrekvoten i 1993 tok det 12 år før fedrekvoten økte med én uke i 2005 og én uke i 2006. I 2009 økte kvoten med fire uker og far hadde nå rett på ti uker permisjon. Ytterligere to uker ble lagt til i 2011 og nye to uker i 2013. Fra 1. juli 2013 ble det etablert en tredeling av foreldrepermisjonen. Mor og far hadde da hver sin kvote, henholdsvis mødrekvote og fedrekvote, på 14 uker hver. De resterende ukene deler de slik de ønsker, bortsett fra de tre ukene før fødsel som er forbeholdt mor. En tredeling av permisjonen likestiller mor og far både som omsorgspersoner og som deltagere i arbeidslivet (Brandth & Kvande, 2013). Som sagt i innledningen ble fedrekvoten og mødrekvoten redusert med fire uker hver høsten 2013. Ukene ble lagt til i fellesperioden, som dermed økte med åtte uker (NAV, 2014).

Figur 3: Foreldrepermisjonens utvikling fra 1980-2014. Tabellen kan gi et noe skjevt bilde av hvordan ukene er blitt fordelt mellom foreldrene fordi mødrekvoten ikke ble innført før i 2013. Det er derfor hensiktsmessig å poengtere at mor tar ut det meste av fellesperioden (Meld. St. 6 (2010–2011)).

2.3.1 Hvem bruker fedrekvoten?

Menn som har rett på fedrekvote i dag benytter seg i stor grad av disse rettighetene viser undersøkelser gjort av NAV (Fougner, 2009). Fedrene følger også økningen ved å ta ut de ukene som kontinuerlig har blitt lagt til fedrekvoten siden 2005 (Fougner, 2009, 2012; Meld. St. 6 (2010–2011)). Det finnes derimot en del variasjoner blant menn i uttaket av fedrekvoten og foreldrepermisjonen for øvrig. Undersøkelser viser at den sosioøkonomiske situasjonen en familie er i bidrar til hvordan permisjonen blir fordelt. Mor og fars utdanning har stor betydning for om far tar ut fedrekvote. Lappegård og Bringedal (2013) mener at høyere utdanning og høy yrkesdeltagelse ofte fører til likestilte holdninger i arbeid- og familieliv noe som kan forklare hvorfor familier der foreldrene har høy utdanning oftere tar ut fedrekvoten enn i de familiene der mor og/eller far har lav utdanning (Meld. St. 6 (2010–2011)). Mange mener at uvitenhet om fars rettigheter utover fedrekvoten også kan være en årsak til at noen

ikke tar mer av den permisjonen som kan deles (Lammi-Taskula, 2006; Grambo & Myklebø, 2009).

I reglene om foreldrepermisjonen finnes det et økonomisk tak i utbetalinger av foreldrepermisjonspenger. Pr 1 mai 2014 er dette taket på 530 220 kroner (NAV, 2014). Undersøkelser viser at fedre som tjener mer enn dette i mindre grad benytter seg av fedrekvoten enn de fedrene som tjener under dette beløpet. Dette forklares med at dersom arbeidsgiver ikke utbetaler differansen vil familiene tape penger på at far er i permisjon (Fougner, 2009; Grambo & Myklebø, 2009).

2.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gitt kortfattet oversikt over utviklingen av familiens kjønnsroller siden før industrialiseringen og frem til i dag. Jeg har gitt en innføring i rammene rundt foreldrepermisjonen og fedrekvoten i Norge ved å beskrive de mest sentrale lovene og reglene ved ordningen. Fedrekvotens utvikling og en kort beskrivelse av hvem som bruker kvoten har blitt presentert.

Det er diskursene i debatten om fedrekvoten jeg ønsker å finne i denne undersøkelsen. Jeg anser det derfor som relevant med et kapittel som dette for å gi en innføring i hvordan fedrekvoten ble til og hvordan den utviklet seg, fordi diskurser er meningsdannelser som springer ut av den sosiale konteksten vi er en del av. Dette betyr at de lover og regler som er etablert rundt fedrekvoten kan være med på å skape de diskursene om fedrekvoten vi finner i debatten og i samfunnet generelt.

I debatten om fedrekvoten er det fedrekvoten og dens retningslinjer som diskuteres. Mange mener at den burde fjernes (Tjernshaugen, 2014), mens mange andre ønsker å beholde den (NHO, 2014). Argumentene i debatten varierer, men argumentet om hvorvidt fedrekvoten fremmer eller hemmer familiers valgfrihet er gjennomgående. Denne oppgaven legger vekt på hvordan fedrekvoten har en sentral plass i kampen mellom diskursene i debatten.

Kapittel 3. Diskursteori

I arbeidet med denne oppgaven har jeg oppdaget at det er vanskelig å skille mellom teori og metode når det er snakk om diskurs og diskursanalyse. Jørgensen og Phillips (2008) deler denne oppfattelsen. ”Det er avgjørende, at man ikke bruker diskursanalysen som en analysemetode løsrevet fra det teoretiske og metodologiske grunnlag. De diskursanalytiske tilgange, som vi presenterer, er ikke metoder til dataanalyse, men et teoretisk og metodisk hele – en pakkøløsning” (Jørgensen & Phillips, 2008:12). Dette kapittelet inneholder i tråd med dette både diskursens plass innenfor sosialkonstruktivismen, en redegjørelse av Laclau og Mouffes diskursteoretiske utgangspunkt i tillegg til det diskursanalytiske perspektivet i oppgaven.

3.1 Sosialkonstruktivismen

Sosialkonstruktivismen legger vekt på hvordan meninger og forståelsen av ulike fenomener konstrueres i de sosiale relasjonene som oppstår i samfunnet. Diskursanalysen er, i tillegg til en kvalitativ metodeform, en metateori som har sitt opphav i sosialkonstruktivismen. Innenfor den sosialkonstruktivistiske tradisjonen ligger fokuset på hvordan samfunnet samhandler. Gjennom språket oppstår de ulike diskursene som igjen oppfattes som den virkeligheten vi er en del av (Jørgensen & Phillips, 2008). I denne oppgaven er det nettopp disse ulike oppfattelsene om fedrekvoten jeg er ute etter å finne ved hjelp av mine problemstillinger. Diskursene er tilstede i debatten om fedrekvoten og de kan ha innflytelse på samfunnsstrukturen ”but our access to and presentation of them are products of our own construction” (Cruikshank, Ellingsen & Hidle, 2013:150). Det vises til fire egenskaper eller oppfatninger innenfor den sosialkonstruktivistiske retning for å få tilgang til diskursene (Burr, 2003). For det første må forskeren ha en kritisk innstilling til den kunnskapen vi tar som en selvfølge i samfunnet. Istedenfor å plassere mennesker i kategoriene mann og kvinne skriver Burr (2003) at vi like gjerne kunne plassert mennesker i kategorier som høy og lav. For det andre må vi være bevisst at menneskets historiske og kulturelle bakgrunn forankres ulikt i forskjellige deler av verden. Det vi i Norge opplever som den rette måten å oppdra barna våre på, er ikke nødvendigvis den samme som i andre land. Det vi tar som en selvfølge i Norge, er bare én av flere mulige måter å gjøre det på. Det tredje punktet er hvordan kunnskap oppstår i sosiale prosesser. ”Vores måder at forstå verden på skapes og opretholdes i sosiale interaksjon, hvor man både oppbygger fælles sandheder og kæmper om, hvad der er sandt og falsk ” (Jørgensen & Phillips, 2008:14). Til slutt legger Burr til grunn at ”Knowledge and social action go together” (Burr, 2003:5). Altså at den forståelsen vi har av verden er

utgangspunktet for de sosiale handlingene vi foretar oss (Thagaard, 2013). Burr (2003) understreker, på tross av oppfatningene ovenfor, at sosialkonstruktivismen er så mangfoldig at det er vanskelig å gi én god forklaring på retningen, men at disse fire punktene er en pekepinn på hvordan man ser verden med et sosialkonstruktivistisk blikk (Burr, 2003; Jørgensen & Phillips, 2008; Thagaard, 2013).

3.2 Et diskursanalytisk perspektiv

Diskurs er et hyppig benyttet begrep, og betydningen av begrepet varierer. Den utbredte bruken av ordet vil kunne føre til at ordet ikke lenger har en mening. Jørgensen og Phillips (2008) forklarer diskursbegrepet med at språket er organisert i ulike mønstre som skaper forskjellige diskurser. Med en analyse av diskurser kan mønstrene tydeliggjøres: "En diskurs er en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på" skriver Jørgensen og Phillips (2008:9). Bratbergs (2014) definisjon er enkel og oppklarende når han skriver at diskurser er de "kollektive virkelighetsoppfatningene" som en debatt preges av (Bratberg, 2014:29).

Diskursanalyse egner seg på ulike typer tekster som debattinnlegg, kronikker eller avisreportasjer, men kan også benyttes hvis man vil analysere ulike politiske taler eller dokumentarer på tv. Diskursanalysen forsøker å synliggjøre hvordan mening konstrueres. Når ulike oppfatninger om hvordan tegn og symboler kan tolkes, vil en analyse av diskurser kunne tydeliggjøre de ulike virkelighetsforståelsene og belyse hvordan retorikk og diskurs kan føre til ulike sosiale konsekvenser (Neumann, 2001). I tillegg til uklarheten rundt en tydelig forklaring på hva diskurser er, vil mange forskere i ulike posisjoner tillegge begrepet egne betydninger (Jørgensen & Phillips, 2008), noe som gjør både teorien og metoden innenfor diskursanalyse til tider uhandterlig og utilgjengelig. Jeg vil i det videre gi en kort beskrivelse av flere retninger innenfor diskursanalyse. Retningene blir presentert med utgangspunkt i Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips (2008) sin bok, *Diskursanalyse som teori og metode*. Jeg synes det er hensiktsmessig med en introduksjon av de ulike variantene fordi de til tider flyter i hverandre og det kan være vanskelig å sette klare skiller mellom dem. Diskursteorien, som er mitt analytiske utgangspunkt i denne undersøkelsen, gir dessuten få tydelige analyseverktøy, noe som gjør at man som forsker til tider må være litt fantasifull og hente inspirasjon fra andre teoretikere (Jørgensen & Phillips, 2008). Diskursteorien anser all sosial handling som sosialt konstruert og legger derfor til grunn at samfunnet kunne sett annerledes ut dersom oppbygningen hadde vært utført på en annen måte (Jørgensen &

Phillips, 2008). Jeg vil komme tilbake til diskursteoriens beskrivelse og dens relevans i besvarelsen av mine problemstillingene i neste delkapittel.

Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse legger i likhet med diskursteorien vekt på hvordan språket i seg selv er en sosial aktør. Fairclough er spesielt opptatt av hvordan alle tekster er en forlengelse av en tidligere tekst. Hvordan alle diskurser er påvirket av en tidligere tekst, og at diskurser er avhengige av hvilken kontekst de kommer i. Dette kalles intertekstualitet. Jørgensen og Phillips (2008:15) forklarer den kritiske diskursanalysen til Fairclough slik: ”Det er ved at sammenføre elementer fra forskjellige diskurser, at den konkrete sprogbrug kan forandre de enkelte diskurser, og dermed også den sociale og kulturelle omverden”. Diskurspsykologien skiller seg ut fra de foregående teoriene da den legger vekt på hvordan mennesker benytter seg av ulike typer diskurser for å oppfattes slik man ønsker og hvordan dette kan påvirke de sosiale konsekvensene. På den ene siden ønsker diskurspsykologien å kartlegge hvordan sosiale relasjoner mellom enkeltpersoner og grupper av mennesker tillegges betydninger. På den andre siden ønsker den å se på hvordan strukturene i samfunnet er bygget opp (Jørgensen & Phillips, 2008):

Ved empirisk at analysere sprogbrugen i de kontekster, hvor den utfoldes, adskiller diskurspsykologien sig både fra de tilgange inden for kognitiv psykologi, der fokuserer på sprog, og fra strukturalistiske og poststrukturalistiske diskursteorier (herunder Foucaults og Laclau og Mouffes diskursteorier), som ikke ser på konkret social interaktion (Jørgensen og Phillips, 2008:105-6).

I det videre vil jeg gi en kort presentasjon av Michel Foucaults perspektiver på makt da jeg anser disse som relevante for min oppgave. Maktperspektivet til Foucault forklares som ”en forståelse av at enhver ”sannhet” er en form for lukking av rommet for fortolkning” (Bratberg, 2014:48). Dette henger nært sammen med Laclau og Mouffes perspektiver om at ved å låse fast betydninger, meninger og oppfattelser kan diskurser oppnå hegemonisk makt.

Betydningsdannelse handler om å fastlåse tegns betydning, og en rådende diskurs lykkes nettopp med dette: å midlertidig stanse tegnenes glidning i forhold til hverandre. Oppgaven for diskursanalytikeren er å vise hvordan det har seg at bestemte oppfatninger har fått hegemoni (Bratberg, 2014:48-9).

En vanlig definisjon av makt er: A har makt over B i den grad A kan få B til å gjøre noe hun ellers ikke ville gjort (Jacobsen & Thorsvik, 2007). Foucault mener at A i slike maktrelasjoner ikke er bevisst sin makt:

Foucaults maktbegrep styrer unna en handlende A og tar snarere utgangspunkt i hvorledes tingenes orden fremstår som normal, og derfor i alle fall i noen grad uproblematiskert for både A og B. Denne normaliteten har et sett effekter på handlingsmønstre (Neuman 2001:168).

Dette er en ubevisst og usynlig makt som Foucault mener henger sammen med diskurs. Den usynlige makten kommer til uttrykk gjennom ulike diskurser som inneholder bestemte tankeganger, normer og verdier. Disse er med på å bestemme hvordan man som individ tenker. Foucault understreker at det ikke er individet som skaper diskursen, men diskursen som skaper individet og at menneskene ikke nødvendigvis selv alltid er bevisst hvilken diskurs man befinner seg innenfor (Thorndal, 2004).

I debatten om fedrekvoten spiller media en stor rolle. TV, radio, aviser og sosiale medier er kanaler som gir forbrukeren informasjonen om ulike meninger omkring et gitt fenomen, som for eksempel i dette tilfellet, fedrekvoten. På denne måten har mediene stor makt i samfunnet. Mediehusene kan gjennom sine valg bestemme hva samfunnet får eller ikke får informasjon om. Ofte har de ulike avisene egne politiske standpunkt som de ønsker å legge vekt på innenfor ulike temaer, så også på denne måten utøver de makt.

Foucault var opptatt av hvordan menneskene i det moderne samfunnet ble disiplinert gjennom institusjoner som for eksempel barnehage, skole, militæret og fengsler. Gjennom en usynlig type makt som forekommer i de fleste relasjoner mellom mennesker mente Foucault at individene blir deltagere i et normaliseringssamfunn der menneskene ikke skal være for like, men heller ikke for ulike. Han introduserte begrepet biomakt som viser til hvordan makt virker i to retninger. Den ene retningen er at makten disiplinere individet gjennom institusjoner som for eksempel barnehager. Den andre er at makten er med på å regulere befolkningen (Thorndal, 2004). Dette kan knyttes til oppgaven min ved at staten regulerer befolkningen gjennom fedrekvoten.

3.3 Ernesto Laclau og Chantal Mouffe

Utgangspunktet for diskursteorien er teoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe. Som påpekt ovenfor er det en tydelig kopling mellom Foucaults maktperspektiv og Laclau og Mouffes oppfatninger om at det er makt i å låse fast betydninger (Bratberg, 2014) og Foucaults maktperspektiv videreføres i diskursteorien gjennom å tilby analytiske begreper slik at forskeren kan avdekke de hegemoniske diskurser i samfunnet.

Laclau og Mouffe mener makten ligger i den dominerende forestillingen av hvordan samfunnet er og at all sosial handling er diskursive prosesser (Jørgensen & Phillips, 2008). Teoretikerne viser til at både språket, tekster og alle andre sosiale tilfeller kan analyseres i en diskursanalyse. De legger vekt på hvordan språket er ustabil, og at man derfor ikke kan snakke om en låst diskurs, eller en låst betydning av diskursen. Diskursens betydning vil forandre seg gitt hvilken situasjon, yrke, tid den opptrer i. I ulike yrker og i ulike forum vil diskurser variere (Jørgensen & Phillips, 2008). At all ”mening er flytende og sosialt konstruert” er svært sentralt i diskursteorien (Bratberg, 2014:48).

De abstrakte diskursene er i fokus hos Laclau og Mouffe fremfor de hverdagslige diskursene som folk trekker på. De tilbyr altså en diskursteori, ikke en analysemetode, og av den grunn er det lite analyser av empirisk materiale som er tilgjengelig fra teoretikerne (Jørgensen & Phillips, 2008). I lys av det diskursteorien gir tilgang til, må forskeren selv finne verktøyene for å gjennomføre en empirisk analyse med en diskursteoretisk tilgang (Jørgensen & Phillips, 2008). Diskursteorien har, som nevnt, et bredt begrepsapparat som kan gjøres tilgjengelig i arbeidet med å analysere diskurser, særlig når man ønsker å se hvordan grupper dannes og en kollektiv identitet i samfunnet skapes, slik som i debatten om fedrekvoten. Sitatet nedenfor presenterer noen av de begrepene som diskursteorien tilbyr og forklarer deres betydning:

Vi kalder enhver praksis *artikulation*, som etablerer en relation mellom elementer på en sådan måte, at deres identitet omdannes som resultat af den artikulatoriske praksis. Den strukturerte totalitet, der er resultatet af denne artikulatoriske praksis, kalder vi *diskurs*. For så vidt som de differentielle positioner artikuleres inden for en diskurs, kalder vi dem momenter. Derimod kalder vi enhver forskel, der ikke er diskursivt artikuleret, for elementer (Laclau & Mouffe, 1985:105).

3.3.1 Diskursteoriens begreper

Her vil jeg gjøre rede for de begrepene i diskursteorien som vil være relevant for min analyse. For å gjøre diskursene i datamaterialet mer tilgjengelige har jeg valgt ut enkelte tegn. I denne oppgaven er tegnene ordene i tekstene og det uttalte språket i handlingen. Disse ordene/ dette språket kaller Laclau og Mouffe for *elementer*. Hver for seg har de ikke en klar betydning, de er flertydige. ”When (...) elements, are chained together with other elements in a way that reduces the ambiguity of the representations, this is called the process of fixing the discourse. Elements are thus transformed into what is termed moments (Cruikshank, Ellingsen & Hidle, 2013:151).

Momenter er alle tegn innenfor en diskurs. Tegnenes betydning er bestemt gjennom deres forhold til hverandre, de er entydige og får altså sin betydning ved å settes sammen med andre momenter innenfor en diskurs (Jørgensen & Phillips, 2008). ”Diskursen forstås som en midlertidig lukning av betydning, men som konstant står i fare for å bli åpnet opp og utfordret av andre meningsdannelsesprosesser som kommer fra det diskursive felt” (Cruikshank & Lysgård, 2013:7). I diskursteorien er det *diskursive felt* alle de diskurser som ikke er den gjeldene diskursen. Laclau og Mouffe skiller altså ikke mellom de diskursene som er innenfor samme feltet og de diskursene som er i et helt annet diskursivt terreng (Jørgensen & Phillips, 2008). Fairclough bruker begrepet *diskursorden* om de diskursene som er innenfor samme område som den diskursen det er snakk om. Det diskursive felt er da de perspektivene som utelukkes helt fra den diskursen man analyserer (Jørgensen & Phillips, 2008). Jeg har valgt å inkludere begrepet *diskursorden* i min analyse, da jeg mener at det er hensiktsmessig å skille mellom de diskursene som ikke har noen betydning for min undersøkelse og de diskursene som kan bety noe for diskursene jeg analyserer meg frem til.

Videre er begrepet *nodalpunkt* hensiktsmessig å ta med seg i arbeidet med analysen. Diskurser etableres rundt et nodalpunkt som varierer ut i fra hvilken type diskurs man trekker på. Altså er nodalpunkt et slags hovedtegn som de andre tegnene samler seg rundt. Som et eksempel bruker Jørgensen og Phillips (2008) ordet kroppen. Innenfor legevitenenskapen og den medisinske diskursen vil dette være nodalpunktet. Demokrati kan være nodalpunktet for en politisk diskurs (Jørgensen & Phillips 2008). Innenfor en likestillingsdiskurs kan kjønn være nodalpunkt. Poenget er at begrepene kroppen, demokrati og kjønn etableres som et midtpunkt innenfor de nevnte diskursene, men kan også opptre som midtpunkt innenfor andre diskurser,

da med annen oppfattelse og betydning av ordet. Dette er med på å understreke at diskurser er foranderlige, at de alltid kan endres gitt andre forutsetninger og sammensetninger.

Cruickshank & Lysgård (2013) skriver at ”nodalpunktet er meningsløst i seg selv, det må derfor relateres til andre tegn for å få mening” (Cruickshank & Lysgård, 2013:8). I ulike diskurser kjempes det om å fylle et innhold (Jørgensen & Phillips, 2008). Et eksempel relevant for denne oppgaven vil være *omsørger* mot *forsørger* i diskurser om farsrollen. Et annet eksempel er den *nærværende* mot den *fraværende far* (Brandth & Kvande, 2003).

Diskursteori benyttes ofte på politiske prosesser, der det oppstår en politisk endring eller en forstyrrelse i samfunnet. Hansen (2005) kaller denne endringen eller forstyrrelsen for en *dislokasjon*. Dette presenterer han som er et overordnet begrep i diskursanalysen:

”Dislokasjon brukes i teorien til at beskrive de situasjoner, som danner utgangspunkt for etableringen av nye hegemoniske prosjekter” (Hansen, 2005:180). Torfing (2005:16) forklarer dislokasjon slik: ”Selv om alle diskurser er fleksible og i stand til å integrere nye hendelser i sin symbolske orden, er diskursene begrensede og på et tidspunkt vil ikke integrering la seg gjøre” (min oversettelse). Jeg har valgt å bruke ordet forstyrrelse fremfor dislokasjon i min analyse.

Grunnet forstyrrelsen kan ikke samfunnet lenger gjøre som det pleier, nye retninger må opprettes, de må *reartikuleres* for så å *sedimenteres*. *Sedimentering* er det motsatte av dislokasjon/forstyrrelse. Det er en ro, altså en stabilitet i forståelsen av samfunnet. I analysen vil jeg bruke begrepet stabilitet. For å oppnå en ny stabilitet må man ha prosesser av artikulasjon. Gjennom å sette sammen elementer som ikke tilsynelatende har et forhold til hverandre oppstår det ny betydning og stabilitet (Hansen, 2005; Cruickshank & Lysgård, 2013).

I min analyse av diskursene bruker jeg begrepene *antagonisme* og *agonisme*. Det er derimot noen uklarheter i forbindelse med disse begrepene i litteraturen. Jeg finner det derfor hensiktsmessig å tydelig avklare min forståelse av begrepene, slik at min bruk av dem oppfattes riktig. Jørgensen og Phillips presenterer begrepet *antagonisme* som ”diskursteoriens begrep for konflikt (Jørgensen & Phillips 2008:60). Videre skriver de at: ”Antagonisme oppstår når forskjellige identiteter gensidigt forhindrer hinanden”. Denne beskrivelsen er i tråd med den Laclau og Mouffe selv definerer når de forklarer: ”antagonisme (...) [er] en relation, der umuliggjorde, at en identitet ’kunne være, hvad den var’ (Laclau & Mouffe, 2002:31). I boken

Det radikale demokrati. Diskursteoriens politiske perspektiv reduserer Laclau og Mouffe begrepet til å innebære: ”de positioner, som er uenige med principperne for den givne politiske orden; de positioner, som må ekskluderes, for at en demokratisk orden lader sig indstifte” (Laclau & Mouffe, 2002:31). Altså at de oppfattelsene eller perspektivene som er uenige om det *alle andre* enes om, må ekskluderes for å oppnå orden. Dermed blir betydningen av begrepet *agonisme* ”den type relation, der består mellem positioner, der deler (identifikation med) et sæt af spilleregler, men som er uenige om de konkrete målsætninger, der kan realiseres inden for disse regler” (Laclau & Mouffe, 2002:31). For å ytterligere tydeliggjøre min bruk av begrepene; antagonisme oppstår når noe avvises av flere, mens agonisme er en uenighet som kan uttrykkes.

3.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg redegjort for det vitenskapsteoretiske perspektivet som ligger til grunn for oppgaven, nemlig sosialkonstruktivismen. Jeg har presentert diskursbegrepet og legger til grunn Laclau og Mouffes diskursteori som grunnlag for analysen. Avslutningsvis redegjør jeg for de begrepene som jeg finner relevante for min undersøkelse.

”Diskursteorien ser samfunnet som resultatet af politiske kampe om at knytte forskellige elementer til forskellige prosjekter” (Hansen, 2005:179). Med diskursteoriens fokus på makt og konflikt skal jeg analysere forholdet mellom diskursene. Med sosialkonstruktivistiske briller ser jeg på hvordan samfunnet samhandler med et kritisk blick til det vi tar for gitt. I denne oppgaven betyr det at jeg ønsker å se hvilke diskurser som er sentrale og hvordan disse kommer til uttrykk i debatten. Begrepene *artikulasjon*, *element*, *moment* og *nodalpunkt* har deskriptive egenskaper som er nyttige i arbeidet med å finne og å beskrive de sentrale diskursene. Begrepene *hegemoni*, *antagonisme*, *agonisme* og *dislokasjon* er gode verktøy for å forstå konflikten mellom diskursene og for å vise hvordan diskurser alltid er i endring (Hansen, 2005; Jørgensen & Phillips, 2008).

Kapittel 4. Metodisk tilnærming

Diskursanalysen har teoretiske antagelser om hva språket betyr, i tillegg til at den bidrar med verktøy til å gjennomføre kvalitative tekstanalyser (Bratberg, 2014). Denne foreningen av teori og metode gjør det, som nevnt i kapittel 3, vanskelig å vite hva som er teori og hva som er metode. I kapittel 3 har jeg gitt en innføring i diskursanalyse og i diskursteoriens analytiske verktøy. Dette metodekapittelet inneholder derfor først og fremst en redegjørelse av hvilken type data og datamateriale jeg benytter i analysen og hvordan utvalget av data ble gjennomført. Kapittelet starter med refleksjoner om sosialkonstruktivismens utfordringer i kvalitativ metode. Jeg redegjør videre for den analytiske strategien i oppgaven, viser til min forforståelse i forkant av arbeidet med denne masteroppgaven og avslutter dette kapittelet med hvilke etiske utfordringer undersøkelsen har.

4.1 Sosialkonstruktivisme og kvalitativ metode

Grunntanken i sosialkonstruktivismen er at det ikke finnes en ikke-diskursiv virkelighet - at alt er en del av en sosialt konstruert virkelighet. Forskeren skal stille seg kritisk til de sannheter som blir tatt for gitt i samfunnet (Burr, 2003). Med en sosialkonstruktivistisk tilnærming på kvalitativ forskning er begrepet *validitet* omdiskutert, noe som kan gjøre det utfordrende å redegjøre for oppgavens gyldighet (Ryen, 2002; Thagaard, 2013; Bratberg, 2014). Jeg vil likevel argumentere for at med det utvalget og det fenomenet jeg har undersøkt, viser analysen min at den *interne validiteten* er gyldig ved hjelp av sitatene jeg har trukket ut av datamaterialet. I kapittel 4.3 viser jeg detaljert hvordan jeg er kommet frem til de ulike diskursene og hvordan jeg videre har kategorisert elementene innenfor diskursene. En gjennomiktig beskrivelse av hva jeg har gjort i utvelgelsen og i analysen vil øke oppgavens validitet (Widerberg, 2001; Bratberg, 2014). Neumann (2001) legger vekt på at man må ha en kulturell kompetanse innenfor et tema for å kunne utføre en god diskursanalyse. Forskeren må kunne lese samfunnsprosesser som tekst, fordi det er de ulike samfunnsprosessene man ser etter i en diskursanalyse. Med god kompetanse omkring temaet som undersøkes, vil forskeren oftere lykkes med en diskursanalyse, fordi analysen vil trekke ut de relevante funnene fremfor kun de åpenlyse (Neumann, 2001). Med min interesse for temaet, en sosialkonstruktivistisk tilnærming til datamaterialet og diskursteoriens analytiske begreper vurderer jeg det som at det er gode muligheter for å kunne finne de relevante virkelighetsoppfatningene i debatten om fedrekvoten.

Videre kan objektivitetsspørsmålet være en utfordring i diskursanalytiske oppgaver, så vel som i andre kvalitative forskningsopplegg. Et sentralt forskningsideale er å forholde seg nøytral og objektiv til det fenomenet som er under lupen. Det er en kjent sak at forskeren aldri vil kunne forholde seg helt objektiv til et fenomen, og diskursteorien har heller ikke objektivitet som mål for sin forskning da forskningen skal føre til bevisstgjøring rundt sosialt konstruerte sannheter (Bratberg, 2014). Diskursteori blir ofte benyttet i analyse av politiske prosesser, og ofte de prosessene som undertrykker mennesker i større eller mindre grad (Bratberg, 2014). Ved hjelp av diskursteori kan forskningen avsløre hvordan noen fenomener som blir tatt for gitt, er sosialt konstruerte (Burr, 2003; Bratberg, 2014).

4.2 Datamaterialet

Debatten om fedrekvoten kan utspilles på flere arenaer. Den kan debatteres i tv- og radioprogrammer og på debattforumer på internett. Fedrekvoten kan diskuteres over kjøkkenbordet mellom mødre og fedre, og den kan ta plass i papir- og nettaviser. I denne oppgaven har jeg valgt å analysere tekster som produseres i debatten om fedrekvoten. Alle tekstene i utvalget mitt er blitt publisert på internett, noen av de er også trykket i utvalgte papiraviser. Tekstenes sjanger varierer mellom kronikker, debattinnlegg, kommentarer, intervjuer og artikler. Utgangspunktet for valg av datamateriale er en kronikk publisert i flere papir- og nettaviser 8. november 2011. I en diskursteoretisk analyseoppgave er innsamlingen av datamaterialet av en annen karakter enn andre forskningstilnærminger. Fremfor å skille mellom ulike typer av data, blir all empirien samlet og analysert som *en sosial tekst*. Slik forflyttes "[m]etodespørsmålet (...) fra spørsmålet om fremgangsmåten for å generere data til å handle om hvordan denne sosiale teksten analyseres, hvilke analytiske redskaper en kan anvende for å frem det spillet som foregår på det diskursive plan" (Cruikshank & Lysgård, 2013).

4.2.1 Utvalgsprosessen

Teksten som ga meg inspirasjon til denne oppgaven leste jeg første gang for tre år siden da den ble publisert. Jeg synes det var en interessant tekst, og den hadde et spennende innspill i debatten om fedrekvoten. Når jeg noen år senere skulle velge tema for masteroppgaven min, visste jeg at jeg gjerne ville bruke denne teksten på en eller annen måte. Jeg fant den fram igjen og kom frem til jeg ønsket å gjøre en diskursanalyse av debatten om fedrekvoten. Dette er en debatt jeg har fulgt over flere år og jeg har i løpet av årene samlet tekster. Disse tekstene har bidratt til å utvikle den første problemstillingen i denne masteroppgaven: **Hvilke diskurser er sentrale i debatten om fedrekvoten?** For å besvare problemstillingen med

diskursteoriens analyseverktøy var det nødvendig med flere tekster i datamaterialet. I første omgang brukte jeg den ene teksten som døråpner for flere tekster. Dette gjorde at utvalget mitt inneholder to tekster som er direkte svar på den første kronikken. Videre er det en tekst til av samme forfatter som den første teksten, i tillegg til ett intervju med samme forfatter. Forfatteren er aktiv i debatten om fedrekvoten gjennom et nettverk med fokus på mors rolle i omsorgen for barn. Det er hensiktsmessig å understreke at det er det diskursive spillet jeg ønsker å beskrive, ikke analysere eventuelle intensjoner hos tekstens forfatter. Jeg anser det derfor ikke som problematisk at flere av tekstene i datamaterialet er skrevet av samme person.

Som nevnt har jeg over tid samlet tekster som er relevant for mitt tema og mine problemstillinger. Flere av disse tekstene er med i mitt datamateriale. I diskursanalyser er det alltid behov for kontekstualisering. Hvordan vi oppfatter og forstår de ulike diskursene i samfunnet avhenger i stor grad av i hvilken kontekst diskursen opptrer (Bratberg, 2014). I denne oppgaven er alle tekstene jeg har valgt ut, innenfor den samme samfunnsmessige konteksten. Til sammen har jeg 17 tekster fra papir- og nettaviser i mitt datamateriale, i tillegg har jeg inkludert sitater fra St.prp. nr. 53 (1997-98) - Innføring av kontantstøtte til småbarnsforeldre, St.meld. nr. 43 (2000-2001) - Om evaluering av kontantstøtten og Prop.1 S Tillegg 1 (2013-2014:143) - Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) som jeg har valgt å ha med for å illustrere hvordan det også i offentlige dokumenter er mulig å oppdage de diskursene jeg finner i datamaterialet mitt.

4.2.2 Utvalgets styrker og svakheter

I mange diskursanalyser er materialet betraktelig større enn det jeg har i denne undersøkelsen. Bratberg (2014) skriver at dersom analysen du fremlegger skal vise til en felles forståelse av et samfunnsfenomen, er det viktig å ha et stort datamateriale. Thagaard (2013) poengterer derimot at en analyse skal kunne gi utførlig informasjon om de sosiale prosessene i det materialet forskeren velger ut. Det kan derfor være hensiktsmessig å ikke ha for stort datamateriale fordi det kan gjøre det vanskelig å gjennomføre detaljerte nok analyser grunnet for liten tid til rådighet. Jeg har vurdert det slik i denne undersøkelsen at de tekstene som i løpet av undersøkelsen er blitt til mitt endelige datamateriale gir en tilstrekkelig mulighet til å avdekke de sentrale diskursene i debatten om fedrekvoten. Det betyr derimot ikke at det ikke kunne vært hensiktsmessig med et større utvalg av tekster. Jeg har altså gjort et strategisk utvalg av tekster. Dette betyr at jeg har valgt ut tekster i media som dreier seg om det temaet jeg undersøker. Dette bidrar til at alle de tekstene jeg har valgt ut er med å besvare

mine problemstillinger (Thagaard, 2013). Med systematiske søk i søkemotoren Atekst, kunne jeg gjort datautvalget tidsbegrenset ved å velge en spesiell tidsperiode der tekstene skulle vært publisert – fra da til da. En spennende og kanskje mer konkret utvalgsmetode hadde vært hvis jeg kun brukte tekster der begrepet *fedrekvoten* skulle stå i overskriften av teksten. Dette ville derimot ført til at mange spennende tekster ikke vil blitt med i denne analysen, og jeg har derfor, i dette tilfellet, vurdert å la den metoden vente til en eventuell annen forskningsoppgave. Det er også et viktig poeng å få med at i oppgaver som denne, der tekster i media er empiri, vil det alltid finnes andre tekster like aktuelle som de som allerede er plukket ut. På et tidspunkt har jeg derimot måtte ta en avgjørelse om at det jeg har er nok. Thagaard (2013) beskriver dette som et metningspunkt – at det ikke er hensiktsmessig å tilføre flere tekster til datamaterialet. Nedenfor presenterer jeg datamaterialet kronologisk.

4.2.3 Oversikt over datamaterialet

08.11.11	Bergens Tidende	<i>Jeg er en rasende mor</i>
12.11.11	Fædrelandsvennen	<i>Dagens ordning fungerer!</i>
12.11.11	Fædrelandsvennen	<i>Rull inn puppen</i>
20.10.11	Dagbladet	<i>Vi må gjøre det kvinner skal</i>
21.10.11	Dagbladet	<i>Mostue og likestilling</i>
02.03.13	Aftenposten	<i>Vår tids kvinnekamp!</i>
04.05.13	Aftenposten	<i>Pappaperm kan bli en stressfaktor</i>
16.05.13	Aftenposten	<i>Kalde gufs fra Gro Nylander</i>
14.08.13	Bergens Tidende	<i>Foreldrepenger, engangsstønad eller mammalønn</i>
19.08.13	Vårt Land	<i>Ønsker mammalønn på 262.000</i>
21.08.13	Vårt Land	<i>Biologi og fedrekvote</i>
21.08.13	NRK	<i>Mammalønn? Løft blikket fra egen navle</i>
04.09.13	UNIFORUM	<i>Forskerne vil ha fedrekvote</i>
13.05.14	Arbeiderpartiet	<i>Norge leder an i likestilling</i>
05.09.14	Aftenposten	<i>De opplever at verden er et tøft sted hvor barna deres må beskyttes</i>
03.10.14	Dagens Næringsliv	<i>Farsdiskriminering</i>
29.10.14	Dagbladet	<i>Fedrekvote i Warszawa</i>

4.3 Analytisk strategi

I denne oppgaven undersøker jeg hvordan diskurser om fedrekvoten er sentrale i samfunnet og hvordan diskursene kjemper om hegemoni i debatten om fedrekvoten. Jeg har en eksplorativ tilnærming til forskningen min. Dette betyr at jeg gjennom forskningen har et ønske om å få en økt forståelse av fedrekvoten som sosialt fenomen (Ryen, 2002; Tjora 2012; Thagaard, 2013). I en eksplorativ undersøkelse er man i følge Thagaard (2013) fleksibel underveis i forskningsprosessen. Dette er i tråd med slik jeg har opplevd mitt arbeid med denne oppgaven. Både problemstillinger og den metodiske tilnærmingen har endret seg underveis i arbeidet. Min analytiske strategi har vært å ha en *induktiv* fremgangsmåte i analyseprosessen. I empirien har jeg vært på jakt etter de diskursene som utpeker seg i debatten om fedrekvoten. Det motsatte ville vært å ha diskursene klare før analyseringen og deretter lete etter disse diskursene i teksten. I arbeidet med analysen oppdaget jeg at boken *Valgfrihetens tid* (Brandth, Bungum & Kvande, 2005) inneholdt en analyse av debatten om kontantstøtten fra 1998, der det trekkes ut tre diskurser som sentrale i debatten: Barns-beste-, Likestillings- og Tidsdiskursen (Olsen, 2005). Dersom jeg hadde funnet frem til denne forskningen før jeg begynte analysen av mitt datamateriale kunne jeg begynt med disse diskursene og deretter lett etter disse diskursene i debatten om fedrekvoten. Det ville da vært en *deduktiv* fremgangsmåte (Ryen, 2002; Thagaard, 2013).

Etter flere gjennomlesninger av datamaterialet mitt kategoriserte jeg empirien ved hjelp av ulike nodalpunkt: barns beste, amming, familien, politisk styring og mors rolle i omsorg. Videre fant jeg, ved hjelp av disse kategoriene, frem til to diskurser – altså kollektive virkelighetsoppfatninger som er sentrale i mitt datamateriale (Bratberg, 2014). Diskursene kaller jeg *moderskapsdiskursen* og *diskursen om det likestilte foreldreskapet*. Amming og mors rolle i omsorg oppleves som artikulert relativt likt i tekstene. Disse ble derfor posisjonert i moderskapsdiskursen. Familien og politisk styring ble satt sammen i diskursen om det likestilte foreldreskapet. Barns beste kjedes sammen ved hjelp av ulike momenter i begge diskursene, noe jeg kommenterer ytterligere i analysen. Det er hensiktsmessig å understreke at skillelinjene mellom diskurser ofte er diffuse. Til tider kan diskursene overlape hverandre og en avgrensning vil være vanskelig. I alle diskursanalyser vil grensene variere, og dette er valg forskeren må ta (Neumann, 2001). Etter at empirien ble plassert innenfor de to diskursene ble det tydeligere for meg hvordan noen elementer i tekstene omhandlet spesifikke oppfatninger om fedrekvoten og samfunnets behov for fedrekvoten; eventuelt en avvikling av ordningen.

Jeg satt derfor disse elementene inn i begge diskursene, og plasserte deretter sitater inn under de elementene som de var knyttet til. Elementene i tekstene er: likestilling, valgfrihet, biologi og velferdsstat. Dette er flytende betegnelser som har ulik artikulering i de to diskursene. Jeg opplever at elementene i varierende grad er av betydning i diskursene og i enkelte tilfeller blir elementene ikke artikulert og låses derfor ikke fast som momenter i diskursene.

4.3.1 Min forforståelse

Min forforståelse om temaet i denne undersøkelsen er preget av egne tanker om fars verdi i omsorgen for barn, i tillegg til erfaringer med bruk av fedrekvoten og fordeling av foreldrepermisjon i min egen familie. Jeg vil kort redegjøre for hvordan disse faktorene er en del av den bagasjen jeg har med meg inn i arbeidet med denne oppgaven og hvordan den kan være med på å påvirke min oppfattelse av debatten om fedrekvoten.

Jeg vokste opp uten far og hadde ingen tydelig farsfigur i min oppvekst. Noen ganger ønsket jeg meg en far, men jeg har ikke tatt særlig skade av å ikke ha det. Jeg har derimot vært opptatt av at mine barn skal ha en tydelig farsfigur som deltar i familien på lik linje som meg selv. Mine egne positive erfaringer med bruk av fedrekvoten og en relativ lik fordeling av foreldrepermisjonen gjør meg positiv til kvoteringer i permisjonsreglene. Jeg kan derimot ikke se bort i fra at jeg ville sett annerledes på dette hvis jeg hadde vært i lønnet arbeid i disse periodene, fremfor å være fleksibel student som til tider har studert mye på kveldstid når ungene sov. Disse erfaringene har vært med på å skjerpe blikket mitt når jeg har analysert datamaterialet, noe jeg anser som en fordel.

4.3.2 Ethiske utfordringer

Tekstene som analyseres i denne undersøkelsen er publiserte tekster i media. Dette gjør at de etiske aspektene stiller seg noe annerledes enn i andre samfunnsvitenskapelige metoder som intervju eller observasjon. Datamaterialet som analyseres er produsert uavhengig av meg som forsker, og de er produsert for andre formål enn å bli forsket på (Petersen, 1998; Flick, 2007; Tjora, 2012). Diskursanalysen er ment som analyse av politiske fenomener og kollektive oppfatninger som oppstår i tekstene, og forfatterens hensikter og meninger er derfor ikke viktigst for analysen. Dette er årsaken til at jeg har valgt å ikke publisere navn på forfatterne av tekstene i denne oppgaven. Mitt ønske er at jeg gjennom min beskrivelse og analysering av datamaterialet gir diskursene mening i den konteksten de er satt i. Hvilken avis/ nettsted og dato for publisering sitatene er hentet fra føres underveis i teksten, da jeg ikke anser det som problematisk for forståelsen eller opplevelsen av analysen.

Kapittel 5. Diskursene i debatten om fedrekvoten

I dette kapittelet vil jeg beskrive de sentrale diskursene i debatten om fedrekvoten. Slik besvarer jeg oppgavens første problemstilling: **Hvilke diskurser er sentrale i debatten om fedrekvoten?** For å beskrive diskursene har jeg som utgangspunkt de fire elementene som nevnt i forrige kapittel: likestilling, valgfrihet, biologi og velferdsstat. Disse elementene er til dels flytende betegnere som kan tillegges ulike betydninger og verdier. Ved å posisjonere elementene i diskursene, fikseres de, og innenfor den gitte diskurs blir de til (midlertidige) fastlåste momenter (Cruickshank, Ellingsen & Hidle, 2013). I mitt arbeid med datamaterialet finner jeg to diskurser som utpeker seg: *moderskapsdiskursen* og *diskursen om det likestilte foreldreskapet*. Diskursene opptrer som konkurrerende diskurser i debatten om fedrekvoten. Det konkurrerende aspektet mellom diskursene vil jeg gå nærmere inn på i neste kapittel. Hele mitt datautvalg anses som en sosial tekst, som forklart i forrige kapittel. Det har som hensikt å etablere bestemte forståelser. Analysen har et kritisk blikk på teksten, ikke for å generalisere holdninger og handlinger som *riktig* eller *feil*, men for å undersøke de oppfatningene som blir tatt for gitt.

5.1 Diskursen om moderskapet

Det var kronikken, ”Jeg er en rasende mor”, publisert i flere av landets aviser 8. november 2011, som i første rekke satt meg på sporet av en moderskapsdiskurs og som var del av inspirasjonen til denne masteroppgaven. Kjennetegnet i denne diskursen er fokus på kvinnen/mor som hovedomsorgsperson for barnet, en kritisk innstilling til små barn i barnehagen og en opplevelse av at fedrekvoten er med på å gjøre det vanskelig for mor og barn. Jeg har valgt å presentere diskursenes momenter systematisk i denne delen av teksten for å lettere gjøre rede for tilskrivningen og forhåpentligvis gjøre diskursene mer tilgjengelige for leseren. Moderskapsdiskursens nodalpunkt, det mest sentrale momentet innenfor diskursen er valgfrihet for mor.

5.1.1 Valgfrihet for mor

I moderskapsdiskursen er frihet til å ta kunne ta egne valg et viktig moment slik sitatet nedenfor illustrerer:

Det jeg setter høyest av alt, er min rett til å velge eller velge vekk. Min rett til å velge og være mor til barn med full lønn etter barnet mitt er 6,5 måneder har noen tatt fra meg. Jeg er rasende på alle kvinner som frivillig og uten protest har gitt avkall på en

eneste dag av foreldrepengeperioden til far, som ikke har kjempet frem en lengre foreldrepengeperioden enn maksimalt 6,5 måneder til seg selv! (Bergens Tidene, 8.11.11).

Implisitt kommer det frem i sitatet ovenfor at fedrekvoten er med på redusere tiden mor har med barnet sitt fordi kvinner har ”frivillig og uten protest” har gitt far sin tid. Det gis inntrykk av at det burde være mer kamp om tiden mor skal ha sammen med barnet og at valgmuligheten som oppleves som mistet, er viktig å få gjenopprette gjennom mer støtte fra velferdsstaten.

Videre oppleves det som en stor endring av identitet når kvinnen blir mor:

Min plan var å gå ut i jobb tre måneder etter min datter ble født. Jeg er en kvinne av min tid, liker å jobbe, ønsker inntekt og er feminist. Så ble jeg mor. Hva skjer? En får et lite krapyl i armene, som suger deg til seg, forlanger hele deg mens livmor og kropp innhenter seg etter fødsel. Hun vil ha pupp døgnet rundt, er tilfreds og rolig når mor er rundt, trøster, varmer og gir henne hudkontakt. I løpet av relativt kort tid oppdager jeg at det å gå ut i jobb etter tre måneder er helt utenkelig. Hun har valgt meg som sin foretrukne omsorgsperson. Jeg tar ansvaret og mine morsinstinkter på alvor (Bergens Tidene, 8.11.11).

I sitatet ovenfor artikuleres det en endring. En endring der mor opplever at de planene hun i utgangspunktet hadde før hun ble mor, forstyrres av barnet som blir født. Barnet velger mor som den foretrukne omsorgspersonen. Noe som gjør at hun selv sitter igjen uten egen valgfrihet – det er barnet som til slutt bestemmer. I valgfrihetens navn skal fedrekvoten fjernes, slik at familiene skal få velge selv.

5.1.2. Biologiske prosesser mellom mor og barn

Moderskapsdiskursen legger vekt på hvordan biologien må bestemme hvem av foreldrene som skal være hjemme. ”Akkurat denne perioden av livet er underlagt biologien, derfor er det meningsløst å sidestille kvinne og mann” (Aftenposten, 04.05.13). Sitatet viser hvordan det blir lagt vekt på det biologiske skillet mellom mor og far, noe som igjen kan knyttes opp til de morsinstinktene en kvinne kan ha. Det er kvinnen som er gravid og som må gjennom en fødsel.

Amming blir fremstilt som nødvendig og som en god nok grunn til å ta vekk fedrekvoten og heller gjøre delingen av permisjonen til et valg for familien (Aftenposten, 04.05.13). Det oppleves som at amming og fedrekvote står mot hverandre i et umulig forhold innenfor moderskapsdiskursen. Vil man amme, kan ikke far ta fedrekvote.

I moderskapsdiskursen blir feminisme artikulert som en motstridende identitet til det å være mor. ”Jeg er en kvinne av min tid, liker å jobbe, ønsker inntekt og er feminist. Så ble jeg mor” (Bergens Tidene, 08.11.11). Identitetene feminist og mor har her et agonistisk forhold til hverandre, de gir inntrykk av å være av gjensidig utelukkende karakter (Jørgensen & Phillips, 2008; Cruickshank, Ellingsen & Hidle, 2013). Kvinner kan ikke være både feminist og mor. Uttrykket feminist kan være vanskelig å redegjøre for og det finnes ulike oppfatninger om hva ordet faktisk betyr. Ordet har for mange en dårlig klang (NRK 2, 2013). Mange setter begrepet i sammenheng med kvinner som ikke barberer seg, kvinner som ikke liker menn, kvinner som anses som rødstrømper. Rødstrømpene er en betegnelse på deler av kvinnebevegelsen som kjempet for kvinners rettigheter på 60- og 70-tallet som var mer radikale enn en ordinær kvinnesaksforkjemper (Aas, 2009).

En annen beskrivelse av fenomenet feminist kommer fra Rebecca West i 1913:

I myself have never been able to find out precisely what feminism is: I only know that people call me a feminist whenever I express sentiments that differentiate me from a doormat, or a prostitute (Gallardo, 2001-2002).

Sitatet gir inntrykk av hvordan uttrykket også var vanskelig å beskrive allerede i 1913. Den sarkastiske undertonen i sitatet viser hvordan behandlingen av uttrykket feminisme er kvinneundertrykkende.

5.1.3 Ulik behandling

Likestilling blir artikulert på flere måter. ”Her må det tvert imot ulik behandling til for å fremme likestilling” (Aftenposten, 04.05.13). Her poengteres det at biologien i dette tilfellet bør sette en stopper for lik behandling mellom kvinner og menn, og at ulik behandling kan være likestilling (Ryste, 2014).

Vi er kvinner og vi må gjøre det kvinner skal gjøre. Vi har pupper og vi skal amme. Den likestillingen i Norge, jeg blir helt dårlig, jeg. Likestillingen her er gått alt for langt. Menn skal gjøre alt som vi gjør og omvendt (Dagbladet, 20.10.11).

Ovenfor legges det vekt på hvordan likestillingen er kommet for langt i Norge fordi det er forventet at kvinner og menn skal gjøre det samme. Likestillingspolitikken i Norge har nettopp dette som mål, at det skal være en likhet mellom kvinner og menn (NOU 2008:6). Sitatet viser videre hvordan det er fokus på kvinnen, kvinnens muligheter og at det er kvinnene som er og skal bli likestilte: ”Bra jobbet kvinner! Vi er i mål! Vi er så likestilt som det er mulig å bli. Nå kan vi ta tiden med barna tilbake!” (Aftenposten, 02.03.13). I dette sitatet blir det lagt vekt på at kvinnene har gjort en god jobb i kampen om likestilling mellom kjønnene i forhold til arbeidslivet, men at det nå er på tide å ta tilbake den tiden kvinnen har mistet i hjemmet. Så hvor skal kvinnene ta tiden fra? Enten må arbeidstiden til kvinnen reduseres, eller den kan tas fra fars tid med barnet, for eksempel ved å redusere eller avskaffe fedrekvoten. Dette vil innebære at mor og far ikke lenger er likestilte. Mor ender igjen i en deltidsstilling eller utenfor arbeidslivet og far risikerer å miste sine rettigheter som omsorgsperson for barnet.

5.1.4 Økonomisk tilretteleggelse fra felleskapet for mor

Det poengteres ved flere anledninger at fedrekvoten bidrar til tap av penger fordi hvis man ikke ønsker å benytte fedrekvoten må kvinnene være hjemme i ulønnet permisjon. Det artikuleres at velferdsstaten må kunne legge bedre til rette for at kvinner skal kunne være hjemme lenger med barna sine uten at det vil føre til økonomisk tap for kvinnen (Bergens Tidende, 08.11.11).

Min opplevelse av å bli mor i det norske samfunn i dag, opplever jeg som et overgrep mot meg som kvinne. Jeg er blitt nedverdiget til å la meg bli avhengig av livsledsager eller NAV fordi jeg mener det eneste rette er å være fulltidsmor for barn i minimum barnets to første leveår” (Bergens Tidende, 08.11.11).

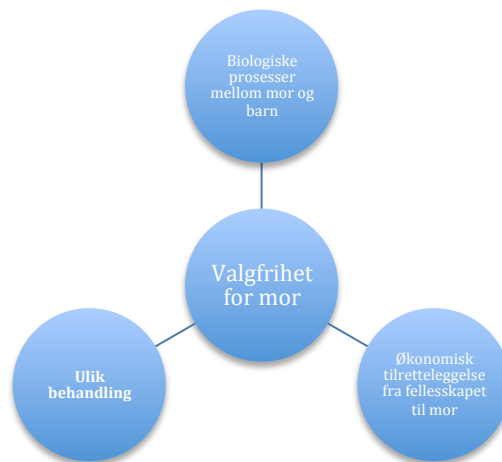
Moderskapsdiskursen uttrykker at det er velferdsstatens plikt å forsørge mødre som ønsker å være hjemme med barnet sitt lenger. ”Vi bor i et av verdens rikeste land. Bli et foregangsland,

vis vei, ta forskning på alvor og gi mor/ familien fullverdig valgmulighet” (Bergens Tidende, 08.11.11).

5.1.5 Sammendrag av moderskapsdiskursen

Valgfrihet for mor er diskursens nodalpunkt som de andre momentene låses fast rundt, slik figuren nedenfor viser. Momentenes tilkøpling til hverandre er det som gjør at betydningen låses. Hvordan mor må ha mulighet til å ta valg er særlig sentralt. Likestilling mellom mor og far anses som mindre viktig i diskursen. Flere ganger blir det lagt vekt på hvordan ulik behandling mellom mor og far i denne sammenhengen vil være reell likestilling. De biologiske prosessene som oppstår mellom mor og barn blir lagt vekt, særlig da hvordan morsinstinktene fører til at det ikke lenger er mor som bestemmer over egen kropp, det er barnet som tar styring over mor. Dette gjør det ytterligere mindre aktuelt for far å overta barnet fra mor i denne fasen. Det er det en holdning om at mor er best for barnet, spesielt i starten av livet. Dette uttrykkes som hovedgrunnen til at det burde være opp til hver enkelt mor/familie å velge hvordan foreldrepermisjonen skal fordeles.

Figur 4: Moderskapsdiskursen

5.2 Diskursen om det likestilte foreldreskapet

I diskursen om det likestilte foreldreskapet artikuleres det et ønske om like muligheter for kvinner og menn, i arbeidslivet så vel som i familielivet. Noen mener at med større deltagelse i omsorgsarbeidet fra far vil det kunne gi mor større muligheter i yrkeslivet i tillegg til at en jevnere fordeling av husarbeidet vil føre til avlastning for mor som tradisjonelt sett har stått for hoveddelen av husarbeidet (Lammi-Taskula, 2006). Et viktig argument i denne diskursen er at selv om Norge er på toppen i målingen av likestillingsindeksene henviser Birkelund og Petersen (2010) til det de kaller for det norske likestillingsparadokset. Dette innebærer at kvinner oftere enn menn står valgfritt i deltidsstillinger og at det arbeider klart flest kvinner innenfor offentlig sektor der lønnen er betraktelig dårligere enn i det private. Det viser seg også at det systematisk er kvinner som velger såkalte omsorgsutdanninger som for eksempel helse- og sosialfag. Statlige reguleringer som fedrekvoten, ønsker å bidra til et mindre kjønnssegregert arbeidsmarked (Birkelund & Petersen, 2010; NOU 2008:18; Rønsen & Kitterød, 2014). Ønsket om å beholde og rekruttere ytterligere mødre til arbeidslivet står altså frem som et viktig poeng i det likestilte foreldreskapet. Likestillingsparadokset kan tyde på at statlige reguleringer ikke alltid fører til det som opprinnelig var hensikten, på den andre siden kan dette være et argument for at det tar lang tid å endre strukturene i samfunnet. Flere av tekstene innenfor denne diskursen er kommentarer på tekstene i diskursen om moderskapet. Dette fører med seg at tekstene til tider oppleves som forsvarstaler eller behov for å forklare sin side av saken. Nodalpunktet innenfor diskursen om det likestilte foreldreskapet, er likestilling.

5.2.1 Sammen om like muligheter

I diskursen om det likestilte foreldreskapet legges det vekt på familien som et felles prosjekt:

Nærhet skaper avhengighet. Det var vår vei til sammensveiset lykke. For oss har det aldri vært en kamp mellom mor og far, og la det ikke bli redusert til det. Barnets beste kan faktisk også være en familie i likevekt. Det krever at familier må få ta sine valg i forhold til gjeldene regler uten at ammespøkelse spyr ut guffe” (Bergens Tidende, 16.05.13).

Her oppfordres det til at mor og far ikke skal kjempe mellom seg om tid med barnet, men at man i fellesskap skal kunne legge til rette for samvær og til å bli en lykkelig familie. Det legges vekt på at man i familiene må kunne velge selv uten innblanding fra andre, men da i

tråd med velferdsstatens regler. ”Det beste for barna er at flere kan, vil, hører, ser og dekker behov. Vi kan stå sammen som familie nå, fra starten av, det er tilrettelagt for det” (Bergens Tidende, 16.05.13). I diskursen om det likestilte foreldreskapet kjedes momentene sammen med andre momenter enn i moderskapsdiskursen. En barnets beste diskurs befinner seg innenfor samme diskursorden som diskursen om det likestilte foreldreskapet slik jeg forstår Faircloughs bruk av begrepet; diskursorden. Altså de diskurser som opererer innenfor de samme områdene (Jørgensen & Phillips, 2008). Barnets beste-diskursen har i hovedsak fokus på hva som vil være barnets beste i diskusjonen om far og fedrekvoten. Som i sitatet nedenfor finner man eksempel på hvordan barnets beste blir artikulert:

Prosessene, rutinene og nærheten dannes fort. Da gjelder det å være der. Sammen. Det beste for våre barn er en nær familie. Og har man dannet grunnlaget, da er man beredt på det som kommer (Bergens Tidende, 16.05.13).

Det er barnet som er viktigst, og for at det skal ha det best mulig må man som foreldre stå sammen. I moderskapsdiskursen finner jeg også beskrivelser om barns beste. Det legges vekt på mors viktige rolle i barnets liv fra det er født og hvordan barnet vil kunne bli stresset dersom mor forlater barnet og overlater omsorgsansvaret til far. Og at ”far kan ha de beste omsorgsevner, [...] men han er ikke mor, som barnet har hatt en så sterk tilknytning til fra fødselen av” (Vårt Land, 21.08.13). Her blir det lagt vekt på den biologiske tilknytningen fremfor det sosiale, mens momentet i diskursen om det likestilte foreldreskapet blir kjedet sammen med hvordan barnet har godt av at familien fungerer som et team der begge foreldrene deltar, slik dette sitat illustrerer:

Vi har fedre som vil være hjemme, samtidig som vi fortsatt har fantastiske mødre. Vi blir mer og mer foreldreteam som kan utveksle erfaringer og utfordringer, dele gleder, og skape et liv sammen med like forutsetninger (Bergens Tidende, 16.05.13).

Dette er med på å illustrere hvordan barnets beste blir artikulert svært ulikt i de to diskursene.

5.2.2 Valgfrihet for foreldrene

Synet på fedrekvoten som fleksibel kommer frem her:

Familiene kan bestemme! Det er utallige muligheter for å kombinere jobb og permisjon, lønnet og ulønnet permisjon, fedrekvote og felles uker. [...]. Fedrekvoten kan jo brukes når som helst innen 3 år! Det betyr at hvis mor eller far mener at far ikke er skikket til eller ikke har lyst til å være hjemme med sitt barn, så behøver man ikke. Det vil også si at mor kan være hjemme i 2,5 år og så endelig la far slippe til, men en kan ikke forvente full lønn for det! I en ideell verden, ja, men vi er en del av en klode full av verre situasjoner for mor enn 7,5 måneder med full lønn og mulighet for 1 år til uten lønn, men sikker jobb å komme tilbake til (Fædrelandsvennen, 12.11.11).

Sitatet gir et inntrykk av at fedrekvoten er veldig fleksibel, og at det ikke er noen grunn til at familier ikke kan finne løsninger innenfor reglene som vil kunne passe for dem. Det trekkes frem at det finnes flere løsninger slik at man kan være hjemme med barna sine over lengre tid, ved hjelp av for eksempel ett års ulønnet permisjon fra jobben dersom man skulle ønske det. I motsetning til i moderskapsdiskursen artikuleres i diskursen om det likestilte foreldreskapet at fedrekvoten gir fedre en reell valgfrihet (Dagens Næringsliv, 03.10.14). Ved en eventuell avvikling av fedrekvoten artikuleres det at fedre "vil få mindre valgfrihet og færre muligheter til farsomsorg. Vi kan derfor tolke dette som farsdiskriminering" (Kvande, 2014). Videre viser sitatet nedenfor hvordan fenomenet fedrekvoten artikuleres i andre deler av verden:

Nedbygging av norsk fedrekvote er feil signal, i dagens Europa. Mange land vurderer ordninger som likner den norske ordningen - altså former for økonomisk premiering til familier som deler på omsorgen. Det er ikke "tvang" - ingen familier tvinges til å ta fedreperm. Uttrykket "mild tvang" er uheldig. Det er faktisk fedre i Norge i dag som tror at man tvinges til å ta perm (UNIFORUM, 04.09.13)

Her blir det lagt vekt på hvordan fedrekvoten i Norge er til inspirasjon i andre europeiske land. Og hvordan bruken av fedrekvoten er et valg man kan ta innad i familien. Fedrekvoten artikuleres sammen med elementet tvang noe som står i motsetning til valgfrihet. Mye tyder på at mange norske menn faktisk tror at de blir tvunget til å ta ut fedrekvoten. Det er derimot helt valgfritt om familien ønsker å benytte seg av dette velferdsgodet.

Vi vet at fedrekvoten har bidratt til at flere menn er hjemme med barna sine (Lappegård & Bringedal, 2013). Ved å diskutere avskaffelse av fedrekvoten vil det kunne bli vanskeligere for menn å ta fedrekvote fordi arbeidsgiver synes det er enklere å kritisere det valget, nettopp fordi samfunnet er i en situasjon der det er blitt mer legitimt å ønske kvoten vekk. Dette representerer en farsdiskriminering, og diskriminering er ikke en del av et likestilt samfunn mener Kvande (2014). Dette er med på å understreke at likestillingen i Norge, ikke er ”gått for langt” slik det blir sagt i moderskapsdiskursen. Ikke for kvinner og ikke for menn. Det er også relevant å understreke at mye tyder på at fedre, i stor grad, tar ut den permisjonskvoten som er forbeholdt dem (Meld. St. 44 (2012–2013)). Noe som kan bety at ved en avvikling av fedrekvoten vil færre fedre ta ut foreldrepermisjon noe som igjen vil kunne være lite gunstig for likestillingen mellom kjønnene i arbeidslivet, og for relasjonen mellom far og barn (Brandth & Kvande, 2003, 2013).

5.2.3 Deltagelse i arbeidslivet

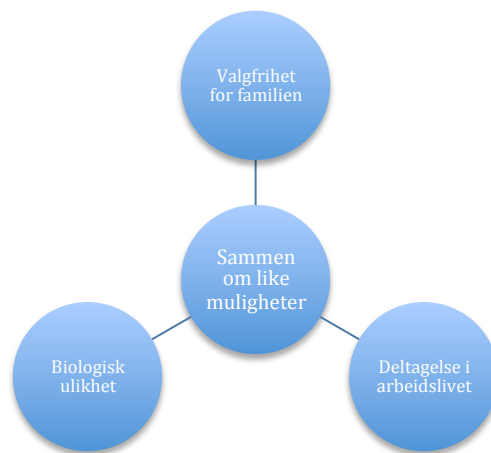
Mange steder i datamaterialet legges det vekt på velferdsstatens virke. At for å kunne opprettholde den velferdsstandarden vi er blitt vant til, må mennesket delta i arbeidslivet. I diskursen om det likestilte foreldreskapet artikuleres det en sammenheng mellom arbeid og velferd slik som dette sitatet viser: ”For hun [mor] skal yte mindre, men få mer velferd. Mens de fleste andre heldigvis erkjenner at hvis vi skal komme oss gjennom dette må adskillig flere yte. Ikke for å øke velferden – men bare for å klare å opprettholde den” (Fædrelandsvennen, 12.11.11). Dette er en typisk sosialdemokratisk tankegang i tråd med Esping-Andersen (1990) sin beskrivelse av sosialdemokratiske velferdsstater. I følge Esping-Andersen har de sosialdemokratiske velferdsstatene et politisk mål om full sysselsetting blant befolkningen, altså *arbeidslinja* ”arbeidslinja betyr at virkemidler og velferdsordninger enkeltvis og samlet utformes, dimensjoneres og tilrettelegges slik at de støtter opp om målet om arbeid for alle” (NOU 1999:13). Staten bidrar av den grunn med full barnehagedekning fra barna er ett år og tar store deler av ansvaret for eldreomsorgen i landet (NOU 2007:6; NOU 2011:11). Videre understrekes det at deltakelse i arbeidslivet er en forutsetning for velferd (Esping-Andersen, 1990).

”Det er stor forskjell på å dagdrømme om ting og å kreve at fellesskapet skal finansiere dem for deg. Det finnes nemlig en stor forskjell på hva som ville vært topp for meg, og hva som er fornuftig for samfunnet som helhet” (NRK, 21.08.13). Diskursen om det likestilte foreldreskapet ytrer i sitatet, at samfunnets beste til tider er viktigere enn det hvert enkelt

individ trenger der og da. ”[V]i tar velferden for gitt, og vil ha mer, uten å yte mer” (Fædrelandsvennen, 12.11.11). Diskursen om det likestilte foreldreskapet viser her at den er en del av en større diskurs i samfunnet, en velferdsdiskurs der elementer som samfunnsnivå, deltagelse og demokrati er i fokus.

5.2.4 Sammendrag av diskursen om det likestilte foreldreskapet

Diskursen om det likestilte foreldreskapet er en politisk forankret diskurs, som oppleves som en forlengelse av en velferdsdiskurs. Denne er i tråd med den norske velferdsmodellen om at velferden i landet vil være vanskelig å opprettholde dersom alle hjemmeværende mødre skulle fått så mye økonomisk støtte som diskursen om moderskapet legger opp til. Diskursens nodalpunkt er likestilling, og momentene låses fast med dette som utgangspunkt. Det legges vekt på lik lønn uavhengig av kjønn og like muligheter for omsorg og god relasjon til barna, slik den norske velferdsmodellen legger opp til - en dobbel likestilling for kvinner og menn (Aarseth, 2011). Diskursen legger vekt på at far og mor er et team der begge kan være omsorgspersoner. Den legger ikke vekk den biologiske forskjellen mellom menn og kvinner, men den gjør et forsøk på å legge til rette for at den biologiske ulikheten ikke skal være en begrensning – ikke for mor og heller ikke for far.

Figur 5: Diskursen om det likestilte foreldreskapet

Kapittel 6. Kampen mellom diskursene

I dette kapittelet beskriver og diskuterer jeg det agonistiske forholdet mellom de to diskursene, hvordan diskursene i debatten kjemper en kamp for å oppnå støtte for sin måte å forstå samfunnet på og for å eventuelt oppnå diskursiv hegemonisk makt. Jeg diskuterer hvordan de to diskursene har gått fra å være stabile diskurser, som har eksistert samtidig, og der diskursen om det likestilte foreldreskapet har dominert det politiske ordskiftet, til å kjempe mot hverandre i forståelsen av, og behovet for fedrekvoten. Hensikten er å belyse oppgavens andre problemstilling: **Hvordan er forholdet mellom de to diskursene?** Videre vil jeg i delkapittel 6.2 diskutere funnene for å forsøke å besvare oppgavens siste problemstilling: **Hvordan ekskluderes far i diskursene?** De epistemologiske betingelsene for diskursanalysen er at det ikke finnes noen virkelighet utover diskursene.

6.1 Et likestillingsfokus i samfunnet

Diskursen om det likestilte foreldreskapet er sentral i debatten om fedrekvoten. Politisk vil man kunne påstå at den rød-grønne regjeringen med Jens Stoltenberg som statsminister (fra 2005-2013), i stor grad kan plasseres innenfor en likestillingsdiskurs med stadige økninger av foreldrepermisjonen og fedrekvote, og gjennom et tydelig fokus på like muligheter for kvinner og menn i arbeid- og familielivet (Meld. St. 44 (2012–2013); NOU 2012:15, Meld. St. 6 (2010–2011)). Med et slikt fokus på likestilling- og familiepolitikk, og velviljen til å stadig øke permisjonsordningene i Norge, tyder mye på at den politikken til den tidligere regjeringen har vært med på å skape rom for at stadig flere kvinner arbeider. Her handler diskursanalysen ikke bare om hvilket språk regjeringen benytter seg av, men hvordan de gjennom handling viser hvilket type samfunn de ønsker. Dette er i tråd med Laclau og Mouffes oppfattelse av at all sosial handling kan posisjoneres innenfor diskurser, og at de politiske handlingene vil kunne påvirke samfunnet (Jørgensen & Phillips, 2008). Mye tyder på at det er denne diskursen som har hatt hegemoni i det sosialdemokratiske Norge siden 70-tallet. Det har vært en del av tidsånden i Norge at far og mor skal sidestilles i familie- og arbeidsliv. Altså en felles forståelse om hvordan man vil at samfunnet skal være - et hegemonisk tankesett som alle er enige om. Cruickshank, Ellingsen og Hidle (2013:151) tenker seg at alle samfunn trenger en form av felles forståelse av virkeligheten for å skape mening (min oversettelse). Denne oppfatningen deler jeg. Her vil igjen trekke frem noen av diskursenes momenter for å vise hvordan tilstanden for diskursene har vært siden 1970-tallet og hvordan de to diskursene har eksistert samtidig, uten særlig konflikt.

6.1.1 Deltagelse i arbeidslivet vs. økonomisk tilrettelegging fra fellesskapet til mor

Velferdsstatens fokus på familiepolitikk har vært med på å bidra til økt likestilling mellom kvinner og menn siden 70-tallet, da kvinner ønsket seg ut i arbeidslivet. Dette fokuset har bidratt til at diskursen om det likestilte foreldreskapet har hatt, som nevnt, hegemoni i Norge i flere tiår. Med etablering av adskilte skatter mellom kvinner og menn, barnehageutbygging og permisjonsordninger ved fødsel skulle det gjøres enklere for kvinnen å ta lønnet arbeid utenfor hjemmet (Korpi, 2010; Lammi-Taskula, 2006; Holt, 2011). Innføringen av fedrekvoten på 90-tallet var også et resultatet av samfunnets likestillingsfokus, og et likestilt foreldreskap oppfattes som et mål, både i relasjonen mellom foreldre og barn, og i arbeidslivet (NOU 1995:27). I denne perioden var det stor grad av enighet i de politiske partiene om utviklingen av velferdsstaten og familiepolitikken i landet (Håland, 2005). Mye tyder på at fedrekvoten har ført til at stadig flere fedre benytter seg av muligheten til å være hjemme med barnet sitt, og kvoten representerer en endring i det tradisjonelle synet der mor ofte automatisk blir ansett som hovedomsorgspersonen for barnet (Lammi-Taskula, 2006; Lewis, Campbell & Huerta, 2008; Korpi, 2010; Kvande & Brandth, 2003, 2013).

Diskursen om det likestilte foreldreskapet trues derimot utenfra i det kontantstøtten blir innført i 1998 og gir inntrykk av en konkurrerende diskurs. Med artikuleringer som ”Familien er den grunnleggende sosiale enhet i samfunnet”, ” Mange småbarnsforeldre” og ”Foreldrenes valgfrihet” (St.prp. nr. 53 (1997-98)) fremstilles reformforslaget som kjønnsnøytralt selv om det ble tydelig artikulert at likestilling mellom mor og far skulle oppnås andre steder enn med reformen om kontantstøtte (Ellingsæter, 2012). Sitatet nedenfor viser hvordan likestillingsperspektivet ble uttrykt:

De likestillingspolitiske konsekvensene har stått sentralt i debatten om kontantstøtten. I høringsrunden hevdet en del høringsinstanser at kontantstøtten vil være i strid med dagens likestillingsidealer fordi kvinner vil velge å bruke mer tid hjemme med barna, mens menn vil bruke mer tid i yrkeslivet. Det er blitt påpekt at dette vil få følger for kvinners yrkeskarriere og for deres økonomiske selvstendighet. Andre derimot har gitt uttrykk for at innføring av kontantstøtte er en fornyelse av likestillingspolitikken fordi det innebærer en anerkjennelse av omsorgsarbeidet i hjemmet (St.prp. nr. 53, kapittel 7.5, (1997-98)).

I diskursen om det likestilte foreldreskapet artikuleres det at kontantstøtten vil kunne bidra til at likestillingen mellom mor og far blir utfordret fordi det tradisjonelt sett er mor som er hjemme utover ordinær permisjonstid, og at det kan føre til mindre tilknytning til arbeidslivet (Andenæs, 1998; Lammi-Taskula, 2006; Korpi, 2010). Dette beskrives også i sitatet ovenfor, det blir også lagt vekt på at reformen kan være en ny form for likestillingspolitikk som fokuserer på viktigheten av omsorgsarbeidet for barn. Og på hvordan velferdsstaten skal delta i omsorgen for barna også dersom foreldrene ønsker å være hjemme med dem. Her anes det en begynnende motstand av diskursen om det likestilte foreldreskapet. En ”reell valgfrihet” blir brukt som begrunnelse for innføringen av kontantstøtten:

For å sikre en reell valgfrihet for barnefamiliene når det gjelder omsorgsform for barna, foreslår regjeringen å innføre en kontantstøtteordning. Reell valgfrihet innebærer både at det finnes barnehage tilbud til de som ønsker det og at familier som ønsker andre omsorgsformer gis økonomisk mulighet for dette valget. Ordningen vil også bidra til mer rettferdig fordeling av offentlige midler mellom de familier som henholdsvis har og ikke har barnehageplass (St.meld. nr. 43, kapittel 2.1, (2000-2001)).

Sitatet ovenfor beskriver hvordan barnefamiliene kan utsette barnehagestart for de minste barna ved at foreldrene får penger for å være hjemme med barnet. Dette er i tråd med den fremstillingen som fremstår tydelig i moderskapsdiskursen, at mor/ familiene må ha muligheter for å velge selv.

6.1.2 For mye likestilling?

Med unntak av en liten forstyrrelse ved innføringen av kontantstøtten som diskutert over, ble stabiliteten mellom diskursen om det likestilte foreldreskapet og moderskapsdiskursen i liten grad utfordret fra 1970 og frem til 2000-tallet. Derimot førte fedrekvotens økninger fra 2005 med seg en stadig mer opphetet debatt om hvorvidt fordelingen av permisjonstiden skal være valgfri innad i familiene eller om staten skal være med å regulere valgene familiene kan ta. Torfing (2005:16) beskriver oppklarende hvordan diskurser er begrensede og at det på et tidspunkt ikke vil la seg gjøre å integrere nye hendelser til diskursens symbolske orden (min oversettelse). I 2011 oppstår det, en endring, en forstyrrelse i den hegemoniske diskursen om det likestilte foreldreskap. Den rød-grønne regjeringen utvider fedrekvoten ytterligere og motstanden oppfattes som sterkere enn den tidligere har gjort. Diskursen om

moderskapsdiskursen blir tydeliggjort i debatten gjennom flere kronikker i media. Den hegemoniske diskursen om det likestilte foreldreskapet blir utfordret gjennom et stadig økende fokus på at mor må ha flere rettigheter enn fedre i permisjonstiden etter fødsel, og at fedrekvoten helst skal fjernes slik at familiene selv kan velge fordelingen (Bergens Tidene, 08.11.11). Diskursen artikulere som nevnt i del 5.1.3 at "likestillingen i Norge er gått alt for langt" (Dagbladet, 20.10.11), og mor må "ta tiden med barna tilbake" (Aftenposten, 02.03.13). Med diskursteoriens begreper, vil man si at forstyrrelsen betyr at noe er "ute av ledd" (Hansen, 2005). Det er ikke lenger tydelig at det nødvendigvis er et likestilt foreldreskap som er idealet i samfunnet, og diskursen blir utfordret. Moderskapsdiskursen erkjenner at fedrekvoten kan være viktig, men helst noe senere i livet. Jeg vil videre drøfte hvordan elementene i diskursene blir utfordret når forstyrrelsen oppstår.

6.1.3 Valgfrihet for mor vs. sammen om like muligheter

Elementene i de to diskursene blir artikulert ulikt og det oppstår et agonistisk forhold mellom diskursene. Et eksempel på dette er hvordan valgfrihet blir låst fast som moment gjennom artikuleringer som mors mulighet til selv å bestemme i diskursen om moderskapet, mens i diskursen om det likestilte foreldreskapet artikuleres valgfrihet som en mer reell mulighet for valg fordi normer fra tidligere, som at far er forsørger, blir redusert gjennom kvoten. Stabiliteten mellom diskursene blir dermed utfordret fordi det agonistiske forholdet mellom diskursene bidrar til en gjensidig utelukkelse av momentene. Graden av interesse for debatten er med på å illustrere at forstyrrelsen er relevant. Politiske partier som tidligere har artikulert fedrekvoten som et viktig virkemiddel for likestilling mellom mor og far, sier at de mener at det nå er tid for at familiene selv kan velge.²

Dette sitatet fra tilleggsproposisjonen i statsbudsjettet 2013-14, understreker:

Det legges da til grunn at deler av den permisjonen som uten regelendringen ville blitt tatt ut av fedre i 2014, nå vil bli tatt ut av mor. Siden mødre gjennomsnitt har lavere inntektsgrunnlag enn fedre, gir dette mindre utgifter til ordningen (Prop.1 S Tillegg 1 (2013-2014):143).

Sitatet viser hvordan reduseringen av fedrekvoten er forventet å føre til at mor vil ta ut de ukene som var kvotert til far og at dette vil være økonomisk gunstig for staten fordi kvinner

---

² VG TV, Erna Solberg i statsministerduell 03.09.13

ofte tjener mindre enn menn på grunn av et kjønnssegregert arbeidsmarked (NOU 2008:18). Dette er i tråd med slik moderskapsdiskursen adresserer momentet om velferd.

Den diskursen som formidles gjennom utarbeidelse og gjennomføring av politikk slik som sitatet over, kan føre til at samfunnet preges av diskursen. ”Det politiske kan defineres som kampen om å fiksere diskursen slik at effektene av den blir sånn eller slik” (Neuman, 2001:173). Med dette menes at den politiske diskursen i samfunnet kan ha stor betydning for hvordan vi mennesker opplever og oppfatter det samfunnet vi lever i.

6.1.4 En hegemonisk intervensjon?

Diskursen om det likestilte foreldreskapet og diskursen om moderskapet artikulerer, som jeg viser ovenfor, de samme elementene i stor grad. Diskursen om det likestilte foreldreskapet blir utfordret av moderskapsdiskursen i debatten om fedrekvoten slik at det stabile forholdet mellom dem ikke lenger lar seg gjøre. Diskursene kan ikke lenger eksistere i harmoni ved siden av hverandre slik moderskapsdiskursen og diskursen om det likestilte foreldreskapet har gjort over lengre tid fordi det kjempes om hvordan elementene skal låses i momentene (Jørgensen & Phillips, 2008). Det blir behov for en reartikulering av elementene i diskursene for å etablere en ny stabilitet mellom diskursene som er viktig å oppnå for samfunnet. Jørgensen og Phillips (2008:61) beskriver hvordan konflikten mellom diskursene kan oppløses dersom én av diskursene oppløser den andre ved å reartikulere dens elementer. Slik det oppleves nå i debatten om fedrekvoten vil en ny stabilitet være vanskelig. Debatten bærer preg av å være politisk forankret og de to diskursene kjemper om sine forståelser på hver sin side. Den diskursive kampen som foregår i denne debatten kan knyttes til de politiske partiene i Norge. Moderskapsdiskursen kan i dag til dels posisjoneres på den borgerlige siden, først og fremst gjennom Høyres slagord valgfrihet som diskursen etablerer seg rundt. Diskursen om det likestilte foreldreskapet er derimot veldig tydelig etablert på den sosialistiske siden med Arbeiderpartiet og SV gjennom sitt nodalpunkt, likestilling og gjennom elementet velferdsstaten der det er et tydelig budskap at alle må delta i arbeid for å opprettholde den velferdsstaten vi nå har. I debatten om fedrekvoten kan det se ut til å kun dreie seg om hvor mange uker far skal ha krav på og når, og hvordan permisjonstiden best skal tilrettelegges for mor og mors relasjon med barnet.

Debatten om fedrekvoten handler om mer enn valgfrihet for mor og hvor mye penger velferdsstaten skal bidra med i permisjonstiden. Likestillingen mellom kvinner og menn blir

utfordret i debatter som denne. Innebygde tradisjonelle, kulturelle og sosiale faktorer i mennesket er ofte med på å påvirke hvordan ulike familier fordeler foreldrepermisjonen. Mors holdninger til moderskapet kan bidra til at far ikke ønsker å kreve permisjonstid fordi den tradisjonelt har vært forbeholdt mor (Lammi-Taskula, 2006). En slik tradisjonell tankegang kan føre til at kjønnsrollene blir stående uforandret, eventuelt at samfunnet går tilbake til en mer tradisjonell oppfattelse om at far er viktigst utenfor hjemmet i lønnet arbeid, mens mor skal ha hovedansvaret for barna igjen, slik sitatet nevnt i underkapittel 5.1.3 ”ta tiden med barna tilbake” (Aftenposten, 02.03.13) uttrykker.

Momentene i diskursene lar seg ikke reartikuleres slik at de kan få ny mening i den andre diskursen. Dette gjør det vanskelig å få til en hegemonisk intervensjon der den ene diskursen kan oppløse den andre. Jeg vil i siste del av dette kapitlet argumentere for hvordan diskursene ekskluderer en virkelighetsoppfattelse, og at en ny stabilitet vil kunne være vanskelig å oppnå dersom denne oppfattelsen ikke blir tatt med i debatten.

6.2 En ekskludert virkelighetsoppfattelse?

Ovenfor har jeg beskrevet hvordan forholdet til diskursene oppleves som konfliktfylt i debatten om fedrekvoten. Underveis i analyseringen oppfatter jeg en ekskludering av far. I datamaterialet finner jeg en diskurs om likestilling mellom foreldre og en diskurs om mors tilknytning og relasjon til barna. Men hva med far? Er det slik at debatten om fedrekvoten mangler et tydelig farsperspektiv? Fedrekvoten dreier seg mye om fars relasjon med barna sine. I denne delen av oppgaven vil jeg argumentere for hvordan diskursene i debatten om fedrekvoten ekskluderer et farsperspektiv mens forskning viser at fedre og fedrekvotens muligheter, begrensninger og oppfatninger legger til rette for at elementene rundt farsrollen enkelt kan adresseres i debatten.

6.2.1 En selvstendig far

I mitt datamateriale finner jeg at de sentrale diskursene i debatten om fedrekvoten ekskluderer en selvstendig far, som på egen hånd og på eget initiativ kan ta del i omsorgen for barna sine på lik linje med mor slik forskning viser (Haavind, 2006; Lorentzen, 2012). Datamaterialet viser eksempler på hvordan en selvstendig farsfigur blir utelatt i omtalelsene. I sitatet nedenfor oppfordres det til en politikk gunstig for mor og barn:

En kan jo spørre seg om mammalønn [...] kun bør være for de som ikke har opptjent rettigheter til foreldrepenger? Og om det kun skal være en ordning for kvinner som får

barn når de er mellom 20 og 30 år? Jeg støtter alle former for økonomiske tilskudd som hjelper en familie til nettopp å ha tid med barn, og ønsker å belyse ulike måter å tilnærme seg en mor-barn-vennlig politikk (Bergens Tidende, 14.08.13).

Det legges her vekt på at det er kvinnene som skal ha rettighetene til en økonomisk tilretteleggelse fra fellesskapet. Videre ekskluderes farsperspektivet når det blir poengtert at: ”[...] det er en ukultur at norske kvinner nærmest blir presset til å ha ettåringer i barnehage” (Dagbladet, 20.10.11). Det kan virke som at det kun er mor som tar avgjørelsen om barnet skal i barnehagen eller ikke. Dette kan oppleves som et paradoks da det var kvinnene selv som kjempet for barnehageutbyggingen slik dette sitatet viser:

[...] det er kvinnene i Norge som har kjempet fram barnehagene. Kvinnene lanserte full barnehagedekning, presset ned prisene og økte kvaliteten. Fordi de ønsket å delta. Det skal hele samfunnet være takknemlig for, ettersom kvinnelig yrkesdeltakelse gir fellesskapet større inntekter enn oljen. De kvinnene ønsket å ha et valg. De visste at det å være hjemme med små barn lenge, kan være en fattigdomsfelle. De ønsket et alternativ de kunne kombinere med godt moderskap (Dagbladet, 21.10.11).

At barnehager i tillegg ser ut til å bli ansett som noe negativt i moderskapsdiskursen kommer frem i dette sitatet:

Unngikk barnehage i 2,5 år. Jeg klarte å holde min datter unna barnehagen i 2,5 år mens jeg jobbet kveldstid og synes jeg var flink, kjempeflink, men presset ble til slutt så stort at jeg ikke turte mer, selv om jeg er pedagogisk utdannet. Min datter gikk to dager i barnehagen. Det tok to til tre dager før hun klarte å roe seg ned etter en barnehagedag (Bergens Tidene, 08.11.11).

Jeg-personen i sitatet er mor. Det blir her uttrykt hvordan det er mor som må tilpasse sin hverdag, ved å arbeide kveldstid, for å unngå at barnet må i barnehagen. Far og fars rolle blir ikke kommentert i denne avgjørelsen.

Moderskapsdiskursen gir inntrykk av at det ikke er ønskelig med integrering av far og ekskluderer far ved hjelp av hersketeknikker slik som i dette sitatet:

Hvorfor skal far leke mor? Mitt raseri går også mot den tvangspålagte hvor fedrekvoten hvor mor blir "tvunget" til å gi fra seg barnet sitt på dagtid til far slik at han også skal få lov til å leke "mor" bitte lille grann... Nyere forskning viser at det utløser stress hos barnet ved skifte av omsorgsperson når barnet er seks måneder gammelt (Bergens Tidende, 08.11.11).

Sitatet viser hvordan moderskapsdiskursen stiller seg uforstående til fars inngripen i omsorgen for barna. Elementet far, blir her artikulert som om det ikke finnes en selvstendig farsfigur som kan og ønsker å ta vare på barna sine. Gjennom "å leke "mor" bitte lille grann..." oppleves det som at dersom fedre tar del i omsorgsarbeidet er det kun en forlengelse av en etablert selvstendig morsrolle. Det kan se ut til at en selvstendig farsfigur blir undertrykt eller ekskludert i dette sitatet. Haavind (2006) beskriver hvordan det moderne mor- og farskap ikke behøver å være ulikt i engasjement og innlevelse, men at det oppleves en ulikhet i organiseringen og planleggingen av barnas hverdag der mor ofte tar styringen. Med dette ansvaret kommer også ofte det følelsesmessige engasjementet tydeligere frem ved for eksempel dårlig samvittighet dersom organiseringen ikke blir som kvinnen hadde tenkt eller ønsket. Også Aarseth (2013:247) finner i sin forskning en "emosjonell arbeidsdeling" der mor er den som bekymrer seg for barnas liv, mens far er mer løsningsorientert. Dette kan være det overordnede ansvaret for barnas hverdagsliv moderskapsdiskursen trekker på i sitatet ovenfor.

I diskursen om det likestilte foreldreskapet blir mor og far stort sett adressert som familien, som et team. Elementet om en selvstendig far blir ikke aktivt ekskludert slik jeg viser til i moderskapsdiskursen, men det blir i liten grad henvist til far som en selvstendig omsorgsperson. Det er likestillingen mellom foreldrene som står i sentrum i denne diskursen, men likevel får man inntrykk av at det er kvinnen som er det diskursive subjektet slik også Olsen (2005) poengterer i sin analyse av kontantstøttedebatten. Hun finner at selv om diskursen hun henviser til er en likestillingsdiskurs, er det hvilke negative konsekvenser kontantstøtten vil ha for kvinnen som er i fokus. Slik oppleves det også i diskursen om det likestilte foreldreskap, der fedrekvoten blir ansett som et hjelpemiddel for å få kvinner tilbake i arbeid (Olsen, 2005; Huitfeldt, 2014; Kvande, 2014) og ikke hva det vil bety for mennene i samfunnet.

Lorentzen (2012) beskriver hvordan fedres rett å delta under fødselen av sine barn oppsto på kvinnens initiativ:

Mennene går ikke i gatene og protesterer mot den urettferdighet de har vært en del av. De stormer ikke fødestuene, eller trenger seg inn på ulovlig mark. Like stille som de ble støtt ut av systemet, vandrer de nå inn igjen. Bak utstøtelsen lå profesjonaliseringen og institusjonaliseringen av fødslene, moderniseringen av familien, forestillinger om kjønnede arbeidsdelinger og tosfæresystemer. Bak den nye inkluderingen står kvinnene, kvinnenens inntog på arbeidsmarkedet, kvinnenens krav om likestilling og likeverd, endret forståelse av familien og sakte, men sikkert forvitringen av den kjønnede arbeidsdelingen. Mennenes deltakelse ved fødselen er markøren for fedres nye ansvar og delaktighet (Lorentzen, 2012:117).

Eksempelet ovenfor viser hvordan det ikke er far som selv er årsaken til at menn nå er på fødestuen sammen med kvinnen, men at det er kvinnene som har etablert denne rettigheten for mennene fordi de selv ønsker å ha han der. Igjen ser det ut til at mor, helt fra barnets fødsel, organiserer barnets relasjon med far. Når debatten om fedrekvoten fortrenger et farsperspektiv oppleves det som kommentert ovenfor at subjektet i diskursene er mor, og hvordan den hjelper mor ut av hjemmet og inn i arbeidslivet slik Haavind (2006) påpeker. Altså at debatten lukkes rundt fokuset på mor/ kvinnen og dermed utelukker far fra debatten.

6.2.2 Å forsørge eller ta ansvar i omsorgen for barna, eller begge deler?

Fedrekvoten er et gode som gir far posisjon som omsørger (Brandth & Kvande, 2003). Tradisjonelt sett har fars rolle i familien vært å forsørge. Ansvaret for omsorg har stort sett vært tillagt mor. Forskning viser at den tradisjonelle og hegemoniske diskursen om far og farsrollen har lenge vært far som forsørger (Brandth & Kvande, 2003). Oppfattelsen om far som forsørger og mor som hovedomsorgsperson ble særlig utbredt i Norge på begynnelsen av 1900 – tallet da far skulle ut i lønnet arbeid utenfor huset og mor var hjemme med barna (Lorentzen, 2012). Fedrekvotens innføring i 1993 truer den tradisjonelle farsmodellen av en kombinert forsørger-omsørger modell der far både skal bidra økonomisk, samtidig som han aktivt skal delta i omsorgen av barna (Brandth & Kvande, 2003; Pfau-Effinger 2004, 2005; Lammi-Taskula, 2006). I studier av fedre som er hjemme med barna alene i foreldrepermisjonen finner forskerne lite fokus på far som hovedforsørger noe som kan tyde

på at holdningen om far som forsørger, ”i beste fall er på vikende front” (Brandth & Kvande, 2003:129) poengterer forskerne.

Far som forsørger er likevel tydeligere i de familiene der fedrekvoten blir fleksibelt benyttet, altså at far for eksempel er hjemme én dag i uken, mens mor er hjemme resten (Brandth & Kvande, 2003). Det fleksible uttaket av fedrekvoten kan føre til at den opprinnelige hensikten med kvoten, nemlig at den skal føre til bedre relasjoner mellom fedre og barna deres og økt likestillingen mellom kjønnene (NOU 1993:12; NOU 1995:27; Brandth & Kvande, 2003, 2013; Meld. St. 44 (2012–2013)), smuldrer opp fordi mor fremdeles tar mesteparten av ansvaret for omsorgen for barna og blir stående lengre i en deltidsstilling enn hvis far tar sammenhengende fedrekvote (Smeby, 2013).

Forskning viser at fedre i typiske karriereyrker ofte velger å ikke ta ut fedrekvote eller foreldrepermisjon. Årsaken til dette kan være at de tror eller vet at det vil bli konsekvenser dersom de tar ut permisjon tidlig i yrkeslivet. Jobbene er ofte preget av tøff konkurranse mellom kollegene, og tilgjengelighet og fleksibilitet er alfa og omega. Familiene opplever det ofte som helt umulig for fedrene å ta ut permisjon (Halrynjo & Lyng, 2013). Mødrene i familiene er ofte hjemmeværende eller de har små deltidsstillinger, og fedrene er nærmest ikke-eksisterende i den daglige oppdragelsen av barna (Aarseth, 2014). Familiene er med på å opprettholde den tradisjonelle familiemodellen som nevnt innledningsvis der far er fraværende, ikke nærværende (Brandth & Kvande, 2003). Ved å ikke benytte seg av kvoten kan den tradisjonelle diskursen om far som forsørger i samfunnet opprettholdes. Det kan være vanskelig å fjerne en slik diskurs helt fra samfunnet, fordi forskning på menn ofte viser ”At menn gjør seg til menn gjennom lønnsarbeid” (Magnussen, 2012:248). At slike stereotypier fremdeles har plass i samfunnet kan bidra til å opprettholde en diskurs om far som forsørger.

6.2.3 Privilegerte fedre

På samme tid som regjeringen i Norge reduserer fedrekvoten og det uttrykkes at den ikke lenger er nødvendig, anses Norges innføring og gjennomføring av fedrekvoten som en ledestjerne blant land som ikke fører den farsvennlige politikken (Brandth & Kvande, 2013). Brandth og Kvande (2013) viser i sin forskning hvordan deres informanter er utelukkende positive til staten som regulator i omsorg for barn. De mannlige informantene fra Italia og Spania legger vekt på hvordan fedrekvoten for dem anses som et gode og en stor mulighet for far å bli bedre kjent med barnet sitt. Fedrene føler seg heldige og privilegerte som kan være

hjemme med barnet sitt over lengre tid, samtidig som at de kan gå tilbake til den jobben de hadde før permisjonen. I mange land må mødre (og fedre) si opp jobben sin når de får barn fordi det ikke anses som statens ansvar å delta med omsorgsstøtte og barnehagetilbudene er dermed få, og dyre (Brandth og Kvande, 2013). Esping-Andersen (1990) plasserer Italia og Spania innenfor, det han definerer, et konservativt velferdsstatsregime. I de konservative velferdsstatene er båndene til kirken og til familien sterke. Barne- og eldreomsorg forventes å ordnes innenfor sin egen familie, noe som fører til at ordninger for å støtte småbarnsfamilier i etableringsfasen er nærmest ikke-eksisterende (Esping-Andersen, 1990; Dykstra, 2004).

Forskning viser at der fedre tar ut fedrekvoten med fokus på barnet, og relasjonene mellom far og barn tyder det på at fedre opplever en selvutvikling gjennom å ha hovedansvaret og hovedomsorgen for barnet, og at omsorgen for barna oppleves som et mål i seg selv (Bungum, 2013). Funn som dette i forskning av fedre og fars rolle i omsorgen av barna gir inntrykk av at fedrekvoten oppnår sin eksplisitte målsetting om å bedre relasjonen mellom far og barn (NOU 1995:27, Brandth & Kvande, 2013) og at diskursen om far er i endring fra far som forsørger og fraværende til far som omsørger og nærværende (Brandth & Kvande, 2003, 2013).

Funnene om en mer nærværende far som diskurs i samfunnet kommer jeg tilbake til i neste underkapittel. Forskning presentert ovenfor gir økt kunnskap om viktigheten av fedrekvoten, og viser hvordan den kan bidra til å tilrettelegge for et godt utviklingsmiljø for far og barn mener Bungum (2013). Hun poengterer videre at det er vanskelig å si noe om hvordan barn faktisk har det når de er så små at de ikke selv kan fortelle oss det, men at fedrene i hennes undersøkelse, gjennom å involvere barna som aktive og handlende personer lærte seg et ordløst språk av barna sine. Mye tyder på at denne tillærte kunnskapen vil kunne vedvare etter permisjonstiden er over og styrke relasjonen mellom far og barn videre gjennom livet (Bungum, 2013).

6.2.4 En mer nærværende far?

Hensikten med forrige del har vært å vise hvordan de sentrale diskursene i debatten om fedrekvoten ekskluderer et farsperspektiv. Moderskapsdiskursen gjør dette ved å aktivt ekskludere og nærmest latterliggjøre far som selvstendig omsorgsperson slik jeg beskriver i 6.1.2. I diskursen om det likestilte foreldreskapet kommuniseres far som en del av begrepet, familien. Et farsperspektiv som selvstendig far blir i liten grad kommunisert også her. I underkapittel 6.2.2 og 6.2.3 viser jeg hvordan et farsperspektiv i omsorgen for barn, fars rolle som forsørger og fedrekvotens virke er blitt forsket mye på det siste tiåret.

Forskningen viser hvordan ulike perspektiver om far og farsrollen til stadighet blir adressert i det samfunnet vi er en del av og i det politiske landskapet. Kunnskapen vi oppnår av forskningen er med på å sette fokus på hvordan fedrekvoten, i mange tilfeller, er med å endre samfunnets oppfattelse av farsrollen.

Det finnes lite som tyder på at far ikke kan bli en like god omsorgsperson som mor, på tross av at han ikke selv bærer og føder barnet. Mange mener derfor at det ikke er noe i veien for at far ikke skal kunne ta stor del i barnets liv helt fra barnet blir født (Lorentzen, 2012; Kvande, 2014). Ved samlivsbrudd er det derimot fremdeles en hegemonisk holdning i samfunnet om at mor er hovedpersonen i barnets liv. Undersøkelser gjort på 80-tallet viser at det ikke er noen forskjell på far og mor som omsorgsperson for barna slik jeg nevner ovenfor, og det er derfor med undring at mor oftest sitter igjen med hovedomsorgen etter bruddet (Lorentzen, 2012). Forskerne finner likevel en endring i fordelingen av barna ved samlivsbrudd. Fra 2002 til 2012 har andelen barn som bor både hos mor og hos far tredoblet seg viser en ny rapport som ble publisert av Statistisk sentralbyrå sommeren 2014 (Lyngstad, Kitterød & Nymoen, 2014). Løsningen der foreldrene deler omsorgen mellom seg kan være et resultat av en mer nærværende og inkluderende farsfigur de siste 20 årene. Lorentzen (2012) skriver videre at:

”et likestilt foreldreskap er i ferd med å etableres. Vel 30 år etter at fedrene igjen begynte å sette sine ben på fødestua sammen med den fødende moren, strever kvinner og menn med de samme utfordringene og gleder seg over de samme sprangene i et barns liv, samtidig som de bekymrer seg over forholdet mellom familie og arbeid på samme måte (Lorentzen, 2012:135).

Lorentzen gir inntrykk av en betydnings- og omsorgsfull farsfigur som deltar på lik linje som mor i omsorgen for barn i sitatet. Dette er i tråd med hvordan forskningen viser at far stadig deltar mer i omsorgen for barn (Haavind, 2006; Kitterød, 2013), i fordelingen av husarbeidet (Lammi-Taskula, 2006) og hvordan far oppleves som mer nærværende i familien enn tidligere (Brandth & Kvande, 2003; Lorentzen, 2012).

Når debatten om fedrekvoten mangler et farsperspektiv kan dette knyttes til diskursteoriens begrep om antagonisme slik det er beskrevet i underkapittel 3.3.1. I denne sammenheng omfatter det at moderskapsdiskursen og diskursen om det likestilte foreldreskapet sammen

ekskluderer et farsperspektiv ved å etablere et fellesskap mellom momenter der farsperspektivet ikke artikuleres fordi det ikke finnes et språk for far og farsperspektivet i debatten om fedrekvoten (Lysgård & Cruickshank, 2013).

Kapittel 7. Avslutning

I dette avsluttende kapittelet i min masteroppgave vil jeg begynne med å presentere mine hovedfunn og samtidig besvare mine problemstillinger. Jeg beskriver underveis hvordan diskursteorien har bidratt til verktøy for analysering av datamaterialet mitt og hvordan funnene kan ha en samfunnsmessig betydning. Avslutningsvis peker jeg mot muligheter for videre forskning.

7.1 Mine funn

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvilke diskurser som er mest sentrale i debatten om fedrekvoten. Med utgangspunkt i Laclau og Mouffes diskursteoretiske begreper: *elementer*, *momenter*, *nodalpunkt* og *artikulering* har jeg analysert meg frem til to diskurser som dominerer debatten om fedrekvoten, henholdsvis moderskapsdiskursen og diskursen om det likestilte foreldreskapet. Den førstnevnte bærer preg av et tradisjonelt tankesett om at mor er den foretrukne omsorgspersonen for barna, og at det av den grunn burde være opp til hver enkelt familie å vurdere om far skal være hjemme med barna eller ikke. Diskursen om det likestilte foreldreskapet har en mer sosialdemokratisk, politisk forankring. Den viser til hvordan samfunnet er strukturert gjennom velferdsstatens oppbygning. Det blir gjennom arbeidet tydelig at denne diskursen er en del av en større diskurs i samfunnet, en velferdsdiskurs der elementene er samfunnsnivå, deltagelse og demokrati. Dette besvarer første problemstilling: **Hvilke diskurser er sentrale i debatten om fedrekvoten?**

Med hjelp av begrepene *dislokasjon* (forstyrrelse) og *sedimentering* (stabilitet) har jeg videre diskutert og vist til hvordan forholdet mellom diskursene arter seg i debatten. Her finner jeg at diskursene har gått fra å være i ro, altså uavhengig av hverandre, til å gå over i et mer konfliktfylt forhold. Debatten om fedrekvoten fører til at diskursene kjemper om å fylle innholdet i de elementene som er sentrale i debatten, slik som for eksempel valgfrihet og velferdsstat. Dette besvarer oppgavens andre problemstilling: **Hvordan er forholdet mellom diskursene?**

Til slutt i denne oppgaven har jeg forsøkt å vise hvordan debatten om fedrekvoten mangler et farsperspektiv. Både moderskapsdiskursen og diskursen om det likestilte foreldreskapet ser ut til å henholdsvis ekskludere og ignorere hva fedrekvoten kan bety for en far. Den delen av oppgaven viser til min siste problemstilling: **Hvordan ekskluderes far i diskursene?**

Siden diskurser alltid er foranderlige vil det være lite hensiktsmessig å konkludere i en diskursanalyse. Dette fordi at allerede i morgen kan de diskursene og de funnene jeg har kommet frem til ha endret seg. Jeg vil derimot likevel argumentere for at debatten om fedrekvoten, med utgangspunkt i mitt datamateriale, mangler et farsperspektiv. Diskursen om det likestilte foreldreskapet har, som jeg poengterer, vanskelig for å ta innover seg moderskapsdiskursen. Hovedårsaken til dette er at de har ulike oppfatninger av hva valgfrihet er, og hvem den skal være for. Og at de ikke enes om hvordan velferdsstaten skal bidra i familiepolitikken. Dette låser diskursene fast i momenter som ikke lar seg kombinere med hverandre. Et perspektiv på far i debatten, vil kunne føre til en bedre balanse i debatten om fedrekvoten, og dersom dette perspektivet på lik linje med moderskapsdiskursen, kan etableres som en egen diskurs, vil det kunne bidra til en reartikulering som fører med seg en etablering av en ny stabilitet i samfunnet der diskursen om det likestilte foreldreskapet kan inkludere både et mors- og farsperspektiv.

7.2 Avsluttende kommentar

Uten forankring i teori og metode vil en analyse som denne kun være en meningsytring som *mannen i gata* kunne ha gjort. Med et sosialkonstruktivistisk utgangspunkt og diskursteoriens begreper har jeg forsøkt å finne de bakenforliggende betydningene i datamaterialet, fremfor å kun se det som blir tatt for gitt. Jeg har tilegnet meg mye kunnskap om hvordan diskurser er med på å forme samfunnet vi er en del av og ved hjelp av de verktøyene som blir gjort tilgjengelig med denne kunnskapen, har jeg blitt mer bevisst på hvordan en undersøkelse som denne kan gi dypere innsikt i hvordan diskurser oppstår i samfunnet og hvordan de bidrar til endring.

Masteroppgavens tittel er hentet fra NOU 1995:27 kalt "Pappa kom hjem". Denne rapporten viser til hvordan reglene om foreldrepermisjon og fedrekvote ekskluderer en del fedre fordi deres rettigheter avhenger av mors arbeidsaktivitet. Dette er en gammel rapport, men fremdeles er det slik at dersom far ønsker å ta deler av fellesperioden i foreldrepermisjonen må det vises til mors aktivitet. Ved en senere anledning ville det vært interessant å knytte mine funn i denne undersøkelsen til diskurser i regelverket rundt foreldrepermisjonen og fedrekvoten.

Litteraturliste

Aarseth, H. (2013). De nye barneorienterte fedrene. I Brandth, B. & Kvande, E. (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aarseth, H. (2014). Lyst til læring eller ”fit for fight”? Middelklassefamiliens læringskulturer. I Nielsen, B, H. (red.) *Forskjeller i klassen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aarseth, H. (2011). *Moderne familieliv: den likestilte familiens motivasjonsformer*. Oslo: Cappelen Damm.

Aas, K. N. (2009). *Rødstrømper*. Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/r%C3%B8dstr%C3%B8mper>

Andenæs, A. (1998). *Faglige premisser i politiske diskusjoner: Fra kontantstøttedebatten 1997-1998*. Forskningsrådet. Hentet fra http://kilden.forskningsradet.no/c35640/artikkel/vis.html?tid=36520&strukt_tid=35640

Berger, P. L. & Luckmann, T. ([1966] 2000). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget.

Birkelund, G. E. & Petersen, T. (2010). Det norske likestillingsparadokset. Kjønn og arbeid i velferdssamfunnet. I Frønes, I. & Kjølørød, L. (Red.). *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Bungum, B. (2013). Barnas fedrekvote – tid sammen med far. I Brandth, B. & Kvande, E. (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.

Burr, V. (2003). *Social constructionism. (2nd ed.)*. London: Routledge

Brandth, B., Bungum, B. & Kvande, E. (Red.). (2005). *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Brandth, B. & Kvande, E. (2003). *Fleksible fedre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Brandth, B. & Kvande, E. (Red.), (2013). *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bratberg, Ø. (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm.

Cruickshank, J., Ellingsen, W. & Hidle, K. (2013). A crisis of definition: Culture versus industry in Odda, Norway. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 95 (2): 147-161

Cruickshank, J. & Lysgård, H. K. (2013). *Diskursanalyser som kunnskapsgrunnlag for stedsutvikling*. I Førde, A., Kramvig, B., Gunnerud Berg, N. & Dale, B. (Red.) (2013). *Å finne sted* Trondheim: Akademika forlag.

Dykstra, P.A. (2004). Changes in family patterns and people's lives: Western European Trends. I Knijn, T. & Komter, A. *Solidarity between the sexes and the generations: Transformations in Europe*. UK: Edward Elgar.

Ellingsæter, A.L. (2012). Familiepolitikk i klassesamfunnet. I Ellingsæter, A.L. & Widerberg, K. (Red.). *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press

Flick, U. (2007). *Designing Qualitative Research*. London: SAGE Publications Inc.

Fougner, E. (2009): Fedres uttak av foreldrepenger etter fødsel. *Arbeid og velferd nr. 1/2009*. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Fougner, E. (2012). Fedre tar ut hele fedrekvoten - også etter at den ble utvidet til ti uker. *Arbeid og velferd nr. 2/2012*. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Gallardo, S. (2001-2002). *Some definitions of feminism*. Hentet fra <http://web.stanford.edu/class/fs101/quotes.html>

Glomnes, L. M. (2013, 29.7.). Vil kutte pappakvoten – ber fedre være tøffe med arbeidsgiver. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Vil-kutte-pappakvoten--ber-fedre-vare-toffe-med-arbeidsgiver-7265703.html>

Grambo, A.-C. & Myklebø, S. (2009). Moderne familier – tradisjonelle valg. En studie av mors og fars uttak av foreldrepermisjon. NAV-rapport 2/2009. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet. Hentet fra https://www.nav.no/Forsiden/_attachment/197892?true&_ts=1213a2611d0

Halrynjo, S. & Lyng, S. T. (2013). Fedrepermisjon i karriereyrker. I Brandth, B. & Kvande, E. (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hansen, A. D. (2005). Diskursteori. I Esmark, A., Bagge, C. & Andersen, N. Å. (Red.). *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Haavind, H. (2006). *Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap*. Tidsskrift for norsk psykologforening 43/2006, s. 683-693. Oslo: Universitetet i Oslo

Holt, C. (2011). *Hva er feminisme*. Oslo: Universitetsforlaget.

Huitfeldt, A. (2014, 13.05.). Norge leder an i likestilling. *Arbeiderpartiet*. Hentet fra <http://arbeiderpartiet.no/Aktuelt/Familie-og-likestilling/Norge-leder-an-i-likestilling>

Håland, K. (2005). Fra enighet til strid i familiepolitikken. I Brandth, B., Bungum, B. & Kvande, E. (Red.). *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Jacobsen, D.I. & Thorsvik, J. (2007). *Hvordan organisasjoner fungerer*. Bergen: Fagbokforlaget.

Kitterød, R. H. (2013). Familiearbeid og mindre jobb blant småbarnsfedre. I Brandth, B. & Kvande, E. (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Korpi, W.** (2010): *Class and gender inequalities in different welfare states: the Social Citizenship Indicator Program (SCIP)*, Sverige: Stockholm Universitet.
- Kvande, E.** (2014, 03.10.). Farsdiskriminering. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <http://www.dn.no/meninger/debatt/2014/10/03/2159/Likestilling/farsdiskriminering>.
- Laclau, E. & Mouffe, C.** (1985). *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.
- Laclau, E. & Mouffe, C.** (2002). *Det radikale demokrati diskursteoriens politiske perspektiv*. Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag.
- Lammi-Taskula, J.** (2006). Nordic men on parental leave: Can the welfare state change gender relations? I A.L. Ellingsæter & Leira, A. (Red.), *Politicising parenthood in scandinavia. Gender relations in welfare states*. Bristol: Policy Press.
- Lappegård, T. & Bringedal, K. H.** (2013). Stor oppslutning om fedrekvoten. I Brandth, B. & Kvande, E. (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lewis, J., Campbell, M. & Huerta, C.** (2008). Patterns of paid and unpaid work in Western Europe: gender, commodification, preferences and the implications for policy. *Journal of European Policy*. 21-37.
- Lysgård, H. K. & Cruickshank, J.** (2013). *Creating attractive places for whom? A discourse-theoretical approach to knowledge and planning*. Environment and Planning A 2013, volume 45, pages 2868 – 2883
- Lyngstad, J., Kitterød, R. H. & Nymoen, E. H.** (2014). *Bosted og samvær 2002, 2004 og 2012. Endringer i ansvar og omsorg for barna når mor og far bor hver for seg* (SSB rapport 2/2014).
- Lorentzen, J.** (2012). *Fra farskapets historie i Norge 1850-2012*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Magnussen M.-L.** (2012). Menns forsørgerarbeid. I Ellingsæter, A.L. & Widerberg, K. (Red.), *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Meld. St. 6 (2010-2011). (2010). *Likestilling for likelønn*. Oslo: Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-6-20102011.html?id=625636>

Meld. St. 44 (2012-2013). (2013). *Likestilling kommer ikke av seg selv*. Oslo: Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-44-20122013.html?id=731019>

NAV. (2014). *Foreldrepenger*. Hentet fra <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Venter+du+barn/Foreldrepenger.347653.cms>

Neuman B. I. (2001). *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

NHO. (2014, 22.09.). Hentet fra <http://video.nho.no/video/6195>

NOU 1993: 12. (1992). *Tid for barna*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/odn/tmp/2002/0034/ddd/pdfv/154809-nou1993-12.pdf>

NOU 1995: 27. (1995). *Pappa kom hjem*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/1995/nou-1995-27.html?id=115764>

NOU 1999: 13. (1999). *Kvinnens helse i Norge*. Oslo: Sosial- og helsedepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nn/dep/hod/Dokument/NOU-ar/1999/nou-1999-13.html?id=141704>

NOU 2004: 1. (2004). *Modernisert folketrygd. Bærekraftig pensjon for framtida*. Oslo: Finansdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2004/nou-2004-1.html?id=383364>

NOU 2007: 6. (2007). *Formål for framtida*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/2007/NOU-2007-6/7/2.html?id=471530>

NOU 2008: 6. (2008). *Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2008/nou-2008-6.html?id=501088>

NOU 2008: 18. (2008). *Fagopplæring for framtida*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/2008/nou-2008-18/6.html?id=531985>

NOU 2011: 11. (2011). *Innovasjon i omsorg*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/nouer/2011/nou-2011-11/4.html?id=646820>

NOU 2012: 15. (2012). *Politikk for likestilling*. Oslo: Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2012/nou-2012-15.html?id=699800>

NRK 2. (04.03.2013). *Fy-ordet feminist*. [TV-program]. Hentet fra <http://tv.nrk.no/program/KOID20002113/fy-ordet-feminist>

Olsen, T. L. E. (2005). Kontantstøttedebatten og ropet på mor. I Brandth, B., Bungum, B. & Kvande, E. (Red.). *Valgfrihetens tid. Omsorgspolitik for barn møter det fleksible arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Petersen, L. K. (1998). *Tekst- og diskursanalyse som sociologisk fremgangsmåde*. Copenhagen Business School Vol. 9, NO. 2. Hentet fra <http://ej.lib.cbs.dk/index.php/dansksociologi/article/view/766>

Pfau-Effinger, B. (2004). Socio-historical paths of the male breadwinner model – an explanation of cross-national differences. *The British Journal of Sociology* 2004, Vol. 55 Issue 3, 377-399.

Pfau-Effinger, B. (2005). Welfare state policies and the Development of care arrangements. *European Societies*, 7:2, 321 – 327.

Prop.1 S Tillegg 1 (2013-2014:143). (2014). *Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak*. Oslo: Finansdepartementet. Hentet fra http://www.statsbudsjettet.no/upload/Tilleggsproposisjon_2014/doks/1s_tillegg1.pdf

Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

Ryste, M. E. (2014). *Likestilling*. Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/likestilling>

Rønsen, M. & Kitterød, R.H. (2014). *Gender-Equalizing family policies and mother's entry into paid work: Recent evidence from Norway*. Oslo: Feminists Economies, 2014.

Skrede, K. & Wiik, K. A. (2012). Forsørgelsesstrukturer og inntektsfordeling: Mer likestilling og større ulikhet? I Ellingsæter, A.L. & Widerberg, K. (Red.), *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Smeby, K. W. (2013). Fedrekvoten – stykkevis og delt eller fullt og helt? I Brandth, B. & Kvande, E. (Red.), *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.

St.meld. nr. 43 (2000-2001). (2001). *Om evaluering av kontantstøtten*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/templates/Stortingsmelding.aspx?id=470851&epslanguage=NO-NY>

St.prp. nr. 53 (1997-98). (1998). *Innføring av kontantstøtte til småbarnsforeldre*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stprp/19971998/stprp-nr-53-1997-98-.html?id=136909>

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thorndal, H. M. (2004). *Modernitetens politiske teoretikere: nyere politisk teori og filosofi*. København: Columbus.

Tjernshaugen, K. (2014, 28.06.). Horne må fjerne hele fedrekvoten. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/--Horne-ma-fjerne-hele-fedrekvoten-7619917.html>

Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Torfinng, J. (2005). Discourse Theory: Achievements, Arguments, and Challenges. I Howarth, D.R. & Torfinng, J. (Red.), *Discourse Theory in European Politics: Identity, Policy and Governance* (s.1-32). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

VG TV. (03.09.2013). *Statsministerduell mellom Jens og Erna*. Hentet fra <http://www.vgtv.no/#!/video/67514/hele-vgtvs-statsministerduell-mellom-jens-og-erna>

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (2008). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er henvist til.

Antall ord i denne oppgaven er 19856